พุทธวจน

หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ก้าวย่าง อย่างพุทธะ

วักกลิ !

ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา

ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม.

–บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๑๔๖/๒๑๖.

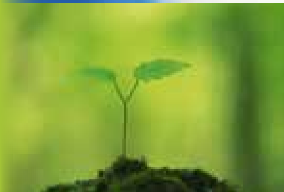
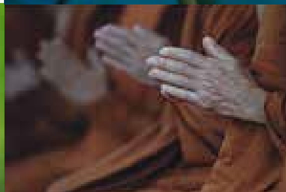
พุทธวจน

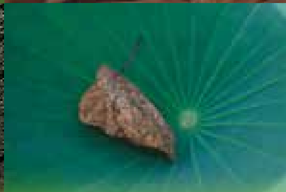
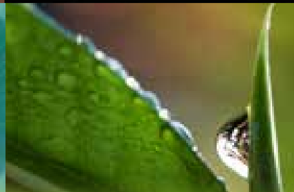
ก้าวย่าง อย่างพุทธะ

อานนท์ ! ธรรมก็ดี วินัยก็ดี
ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย
ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย
โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๗๘/๑๔๑.

อานนท์! พวกเธอทั้งหลาย
จงมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ
อย่าเอาสิ่งอื่นเป็นสรณะเลย
จงมีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ
อย่ามีสิ่งอื่นเป็นสรณะเลย.

–บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๑๗/๗๔๐.

พุทธวจน

ฉบับ ๓ ก้าวย่างอย่างพุทธะ

พุทธวจนสถาบัน
ร่วมกันมุ่งมั่นศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่คำของตถาคต

พุทธวจน

ฉบับ ๓ **ก้าวย่างอย่างพุทธะ**

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชน
เป็นธรรมทาน

ขอคำปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด
ติดต่อได้ที่

มูลนิธิพุทธโฆษณ์	โทรศัพท์	๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔
พุทธวจนสมาคม	โทรศัพท์	๐๘ ๑๖๔๗ ๖๐๓๖
มูลนิธิพุทธวจน	โทรศัพท์	๐๘ ๑๔๕๗ ๒๓๕๒
คุณศรชา	โทรศัพท์	๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑
คุณอารีวรรณ	โทรศัพท์	๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘

ปีที่พิมพ์ ๒๕๕๖

ศิลปกรรม ปริญญา ปฐวินทรานนท์, วิชชุ เสริมสวัสดิ์ศรี,
ณรงค์เดช เจริญปาละ

จัดทำโดย มูลนิธิพุทธโฆษณ์
(เว็บไซต์ www.buddhakos.org)

สำหรับผู้ต้องการปฏิบัติธรรม ติดต่อได้ที่
ศูนย์ปฏิบัติพุทธวจน (Buddhawajana Training Center)
ซอยคลองสี่ตะวันออก ๗๓ หมู่ ๑๕ คลองสี่ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
โทรศัพท์ ๐๙ ๒๙๑๒ ๓๖๕๗, ๐๙ ๒๙๑๒ ๓๗๒๑, ๐๙ ๒๙๑๒ ๓๔๗๑

มูลนิธิพุทธโฆษณ์ เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗ ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๕๐
โทรศัพท์ /โทรสาร ๐ ๒๕๔๙ ๒๑๗๕ เว็บไซต์ : www.buddhakos.org

วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตรวบรวมงานจากหนังสือชุดจากพระโอษฐ์ ทั้ง ๕ เล่ม

เรียน คุณเมตตา พานิช
ประธานคณะกรรมการธรรมทานมูลนิธิ

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและปฏิบัติของพุทธบริษัท มูลนิธิพุทธโฆษณ์ประสงค์จะขออนุญาตรวบรวมและใช้เนื้อหารวมทั้งสำนวนการแปลพุทธวจนในหนังสือ ชุดจากพระโอษฐ์ ทั้ง ๕ เล่ม ซึ่งแปลและร้อยกรองโดยท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองตำราคณะธรรมทาน คือ

๑. พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ ๒. ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์
๓. อริยสัจจากพระโอษฐ์ ภาคต้น ๔. อริยสัจจากพระโอษฐ์ ภาคปลาย
๕. ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์

ซึ่งมูลนิธิพุทธโฆษณ์ได้นำมาจำแนกจัดกลุ่มหมวดธรรมเป็นหนังสือชื่อ "พุทธวจน ก้าวย่างอย่างพุทธะ" เพื่อประโยชน์แก่พุทธบริษัท โดยจัดพิมพ์เผยแผ่เป็นธรรมทาน

อนึ่ง มูลนิธิพุทธโฆษณ์จักขอมอบหนังสือที่ขอจัดพิมพ์นี้แก่ธรรมทานมูลนิธิจำนวน ๑๐๐ เล่ม

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

อนุญาตให้จัดทำและพิมพ์เผยแผ่
เป็นธรรมทานได้
(นายเมตตา พานิช)
กองตำราคณะธรรมทาน ไชยา

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายทวีศักดิ์ หิรัญรักษ์)
ประธานมูลนิธิพุทธโฆษณ์

คำอนุโมทนา

ขออนุโมทนากับคณะญาติโยมทุกท่าน ที่ได้ร่วมกันสืบทอด "พุทธวจน" ธรรมะจากพุทธโอษฐ์ และเป็นมัคคานุคา (ผู้เดินตามมรรค) ตามพระบัญญัติของพุทธองค์ สมดั่งพุทธประสงค์ เมื่อได้ศึกษาและปฏิบัติตามแล้ว หวังเป็นยิ่งว่าทุกคนจะประพฤติตนเป็นปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา คือมีการสอบถาม ทวนถามซึ่งกันและกัน ในอรรถะและพยัญชนะ ของคำตถาคตมีประการต่าง ๆ เพื่อเปิดเผยให้แจ่มแจ้งในธรรมทั้งหลายที่ยังไม่ถูกเปิดเผย และบรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่าง ๆ ได้.

ด้วยการกระทำอันเป็นกุศลนี้ ขอให้เป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้ผู้มีส่วนร่วมในการทำหนังสือเล่มนี้ และผู้ที่ได้อ่าน ได้ศึกษา พึงเกิดปัญญา ได้ดวงตาเห็นธรรมพ้นทุกข์ในชาตินี้ เทอญ.

ภิกขุคึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล

คำนำ

หนังสือ **“พุทธวจน ฉบับ ก้าวย่างอย่างพุทธะ”** ได้จัดทำขึ้น ด้วยปรารภเหตุที่ว่า หลายคนยังเห็นคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า เป็นสิ่งที่ยาก หรือเป็นสิ่งที่ไกลตัวเกินไป ทำให้มีน้อยคนนักที่จะหันมาใส่ใจศึกษาคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างจริงจัง ทั้ง ๆ ที่พระองค์ได้ตรัสไว้แล้วว่า คำสอนที่พระองค์ตรัสสอนทั้งหมดนั้น **บริสุทธิ์บริบูรณ์แล้วสิ้นเชิง** อีกทั้งคำสอนนั้น ยังเป็นสิ่งที่เรียกว่า **“อกาลิโก”** คือใช้ได้ไปตลอด ไม่มีคำว่าเก่าหรือล้าสมัย และใช้ได้กับบุคคลทุกคน อันจะเห็นได้จากในสมัยพุทธกาลที่พุทธบริษัท ๔ ทั้งหลายนั้น มีคนจากหลายชาติและวรรณะ นอกจากนี้พระองค์ยังได้ตรัสอีกว่า บุคคลที่ท่านตรัสสอนนั้นมีตั้งแต่ พรหม เทวดา ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ไปจนถึงปุถุชนคนธรรมดาทั่วไป และทุกคนนั้น เมื่อนำคำสอนของพระองค์ไปปฏิบัติแล้ว ก็สามารถแก้ทุกข์หรือดับทุกข์ให้กับตนเองได้ทั้งสิ้น.

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

กันยายน ๒๕๕๔

อักษรย่อ

เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อ ที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก

มหาวิ. วิ.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.
ภิกฺขุนี. วิ.	ภิกขุนีวิภังค์	วินัยปิฎก.
มหา. วิ.	มหาวรรค	วินัยปิฎก.
จุลฺล. วิ.	จุลวรรค	วินัยปิฎก.
ปริวาร. วิ.	ปริวารวรรค	วินัยปิฎก.
สี. ที.	สีลขันธวรรค	ทีฆนิกาย.
มหา. ที.	มหาวรรค	ทีฆนิกาย.
ปา. ที.	ปาฏิกวรรค	ทีฆนิกาย.
มู. ม.	มูลปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
ม. ม.	มัชฌิมปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
อุปริ. ม.	อุปริปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
สคาถ. สํ.	สคาถวรรค	สังยุตตนิกาย.
นิทาน. สํ.	นิทานวรรค	สังยุตตนิกาย.
ขนฺธ. สํ.	ขันธวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
สฬา. สํ.	สฬายตนวรรค	สังยุตตนิกาย.
มหาวาร. สํ.	มหาวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
เอก. อํ.	เอกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทุก. อํ.	ทุกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ติก. อํ.	ติกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
จตุกฺก. อํ.	จตุกกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.

ปญฺจก. อํ.	ปัญจกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ฉกฺก. อํ.	ฉักกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
สตฺตก. อํ.	สัตตกนิบาต	อังคุตตรนิกาย
อฏฺฐก. อํ.	อัฏฐกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
นวก. อํ.	นวกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทสก. อํ.	ทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
เอกาทสก. อํ.	เอกาทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ขุ. ขุ.	ขุททกปาฐะ	ขุททกนิกาย.
ธ. ขุ.	ธรรมบท	ขุททกนิกาย.
อุ. ขุ.	อุทาน	ขุททกนิกาย.
อิติวุ. ขุ.	อิติวุตตกะ	ขุททกนิกาย.
สุตฺต. ขุ.	สุตตนิบาต	ขุททกนิกาย.
วิมาน. ขุ.	วิมานวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เปต. ขุ.	เปตวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เถร. ขุ.	เถรคาถา	ขุททกนิกาย.
เถรี. ขุ.	เถรีคาถา	ขุททกนิกาย.
ชา. ขุ.	ชาดก	ขุททกนิกาย.
มหานิ. ขุ.	มหานิทเทส	ขุททกนิกาย.
จูฬนิ. ขุ.	จูฬนิทเทส	ขุททกนิกาย.
ปฏิสมฺ. ขุ.	ปฏิสัมภิทามรรค	ขุททกนิกาย.
อปท. ขุ.	อปทาน	ขุททกนิกาย.
พุทฺธว. ขุ.	พุทธวงส์	ขุททกนิกาย.
จริยา. ขุ.	จริยาปิฎก	ขุททกนิกาย.

ตัวอย่าง : ๑๔/๑๗๑/๒๔๕ ให้อ่านว่า
ไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เล่ม ๑๔ หน้า ๑๗๑ ข้อที่ ๒๔๕

วิธีตรวจสอบว่า
เป็นคำของพระผู้มีพระภาคเจ้าหรือไม่

ภิกษุทั้งหลาย !
ถ้าภิกษุในธรรมวินัยนี้ จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า
ข้าพเจ้าฟังมาแล้ว ได้รับมาแล้วเฉพาะพระพักตร์
พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัยนี้
เป็นคำสอนของพระศาสดา, ดังนี้,

พวกเธออย่าพึงรับรอง, **อย่าพึงคัดค้าน.**
เธอกำหนดเนื้อความนั้นให้ดี
แล้วนำไปสอบสวนในสูตร นำไปเทียบเคียงในวินัย,
ถ้าลงกันไม่ได้ เทียบเคียงกันไม่ได้
พึงแน่ใจว่านั้นไม่ใช่คำของพระผู้มีพระภาคแน่นอน
ภิกษุรูปนั้นจำมาผิด, พวกเธอพึงทิ้งคำเหล่านั้นเสีย;
ถ้าลงกันได้ เทียบเคียงกันได้
พึงแน่ใจว่า นั่นเป็นคำของพระผู้มีพระภาคเจ้าแน่แล้ว
ภิกษุรูปนั้นจำมาอย่างดีแล้ว, พวกเธอพึงรับเอาไว้...

ตรัสที่อานันทเจดีย์, โภคนคร : มหาปรินิพพานสูตร, มหา. ที. ๑๐/๑๔๔/๑๑๒.

สารบัญ

๑ มนุษย์เป็นอันมาก ได้ยึดถือเอาที่พึ่งผิด ๆ ๑

๒. สัตว์เกิดกลับมาเป็นมนุษย์มีน้อย เพราะไม่รู้อริยสัจ ๓

๓. การรู้อริยสัจเป็นของไม่เหลือวิสัย พระอริยบุคคล จึงมีปริมาณมาก ๕

๔. ให้พึ่งตน พึ่งธรรม ๘

๕. ผู้ไม่หลงเอาสิ่งอื่นมาเป็นแก่น ๑๑

๖. จะเกิดในตระกูลสูงหรือต่ำ ก็สามารถทำนิพพานให้แจ้งได้ ๑๓

๗. รายชื่อแห่งธรรมเป็นที่ตั้งแห่งการขูดเกลา ๑๘

๘. ความทุกข์ของเทวดาและมนุษย์ตามธรรมชาติ ๒๔

๙. เป็นทุกข์เพราะติดอยู่ในอายตนะ ๒๕

๑๐. ความรู้สึก ที่ถึงกับทำให้ออกผนวช ๒๖

๑๑. การทำความเพียรแข่งกับอนาคตภัย ๓๑

๑๒. บทอธิษฐานจิตเพื่อทำความเพียร ๓๗

๑๓. ลำดับการปฏิบัติเพื่อรู้ตามซึ่งสัจธรรม ๓๙
๑๔. หลักเกณฑ์การเลือกสถานที่และบุคคล ๔๑
ที่ควรเสพและไม่ควรเสพ
๑๕. ความเพลินเป็นแดนเกิดแห่งทุกข์ ๔๔
๑๖. อาการเกิดแห่งทุกข์โดยสังเขป ๔๕
๑๗. ความดับทุกข์มี เพราะความดับแห่งนันทิ ๔๖
๑๘. ลักษณะแห่งจิตที่หลุดพ้นด้วยการละนันทิ ๔๗
(อีกนัยหนึ่ง)
๑๙. วิธีที่สะดวกสบายเพื่อการดับของกิเลส ๔๘
๒๐. ทิ้งเสียนั่นแหละกลับจะเป็นประโยชน์ ๕๓
๒๑. อาการเกิดดับแห่งเวทนา ๕๖
๒๒. ลักษณะหนทางแห่งความหมดจด ๕๘
๒๓. ขยายความแห่งอริยมรรคมีองค์แปด ๖๐
๒๔. สมาธิทุกขั้นตอน ๖๕
ใช้เป็นบาทฐานในการเข้าวิมุตติได้ทั้งหมด
๒๕. อริยสัจสี่โดยสังเขป ๗๑
(ทรงแสดงด้วยความยึดในขันธ์ ๕)

๒๖. อริยสัจ-ปฏิจจสมุปบาท ๗๕

๒๗. ความเป็นโสดาบัน ๗๙
ประเสริฐกว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

๒๘. คุณสมบัติของพระโสดาบัน ๘๒

๒๙. ปาฏิหาริย์ สาม ๙๑

๓๐. ผู้อยู่ใกล้นิพพาน ๙๘

๓๑. ลักษณะแห่งอินทรียภาวนาชั้นเลิศ ๑๐๓

๓๒. สิ้นกิเลสก็แล้วกัน ไม่ต้องรู้ว่าสิ้นไปเท่าไร ๑๐๕

๓๓. ตถาคตเป็นเพียงผู้บอก ๑๐๖
จะถึงที่หมายต้องเดินเอาเอง

๓๔. เหตุให้ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน ๑๐๙

๓๕. หมด “อาหาร” ก็นิพพาน ๑๑๑

๓๖. กฎอิทัปปัจจยตา หรือ หัวใจปฏิจจสมุปบาท ๑๑๔

๓๗. ปฏิจจสมุปบาท คือ ธรรมอันเป็นธรรมชาติ ๑๑๕
อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น

๓๘. ปัญญา สติ กับนามรูปดับ เพราะวิญญาณดับ ๑๑๘

๓๙. นิพพานเพราะไม่ยึดถือธรรมที่ได้บรรลุ ๑๑๙
๔๐. การปรินิพพาน ๑๒๐
๔๑. ผู้หลุดพ้นได้เพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น ๑๒๑
๔๒. ธรรมเป็นส่วนแห่งวิชชา ๑๒๒
๔๓. คำชี้ชวนวิงวอน ๑๒๓

มนุษย์เป็นอันมาก
ได้ยึดถือเอาที่พึ่งผิด ๆ

มนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก ถูกความกลัวคุกคามเอาแล้ว ย่อมยึดถือเอาภูเขาบ้าง ป่าไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์บ้าง สวนศักดิ์สิทธิ์บ้าง รุกขเจดีย์บ้าง ว่าเป็นที่พึ่งของตน ๆ : นั่นไม่ใช่ที่พึ่งอันทำความเกษมให้ได้เลย, นั่นไม่ใช่ที่พึ่งอันสูงสุด; ผู้ใดถือเอาสิ่งนั้น ๆ เป็นที่พึ่งแล้ว ย่อมไม่หลุดพ้นไปจากทุกข์ทั้งปวงได้.

ส่วนผู้ใด ที่ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งแล้ว เห็นอริยสัจทั้งสี่ ด้วยปัญญาอันถูกต้อง คือ เห็นทุกข์, เห็นเหตุเป็นเครื่องให้เกิดขึ้นแห่งทุกข์, เห็นความก้าวล่วงเสียได้ซึ่งทุกข์, และเห็นมรรคประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐ ซึ่งเป็นเครื่องให้ถึงความเข้าไปสงบรำงับแห่งทุกข์ : นั่นแหละคือ ที่พึ่งอันเกษม, นั่นคือที่พึ่งอันสูงสุด; ผู้ใดถือเอาที่พึ่งนั้นแล้ว ย่อมหลุดพ้นไปจากทุกข์ทั้งปวง ได้แท้.

ธ. ขุ. ๒๕/๔๐/๒๔.

๒

สัตว์เกิดกลับมาเป็นมนุษย์มีน้อย เพราะไม่รู้อริยสัจ

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี้ว่าอย่างไร : ฝุ่นนิดหนึ่งที่เราช้อนขึ้นด้วยปลายเล็บนี้กับมหาปฐพีนี้ ข้างไหนจะมากกว่ากัน ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! มหาปฐพีนั่นแหละเป็นดินที่มากกว่า. ฝุ่นนิดหนึ่งเท่าที่ทรงช้อนขึ้นด้วยปลายพระนขานี้เป็นของมีประมาณน้อย. ฝุ่นนั้นเมื่อนำเข้าไปเทียบกับมหาปฐพีย่อมไม่ถึงซึ่งการคำนวณได้ เปรียบเทียบได้ ไม่เข้าถึงแม้ซึ่งกะละภาค (ส่วนเสี้ยว)”.

ภิกษุทั้งหลาย ! อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น : **สัตว์ที่เกิดกลับมาสู่หมู่มนุษย์ มีน้อย;** สัตว์ที่เกิดกลับมาเป็นอย่างอื่นจากหมู่มนุษย์ มีมากกว่าโดยแท้. ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ? ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนั้น **เพราะความที่สัตว์เหล่านั้นไม่เห็นอริยสัจทั้งสี่.**

อริยสัจสี่ อย่างไรเล่า ? สี่อย่าง คือ :-
อริยสัจคือทุกข์
อริยสัจคือเหตุให้เกิดขึ้นแห่งทุกข์
อริยสัจคือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์
อริยสัจคือทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้น ในเรื่องนี้ **เธอพึงประกอบโยคกรรม[๑] อันเป็นเครื่องกระทำให้รู้ว่า** "ทุกข์ เป็นอย่างนี้, เหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นอย่างนี้, ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นอย่างนี้, ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นอย่างนี้" ดังนี้.

มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๗๘/๑๗๕๗.

---

๑. โยคกรรม คือ การกระทำอย่างเป็นระบบ.

๓

การรู้อริยสัจเป็นของไม่เหลือวิสัย พระอริยบุคคล จึงมีปริมาณมาก

วัจฉะ ! **ภิกษุ ผู้สาวกของเรา บรรลุเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ** เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ได้กระทำให้แจ้งแล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ **มีอยู่ไม่ใช่ร้อยเดียว** ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อย ไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย มีอยู่มากกว่ามากโดยแท้.

วัจฉะ ! **ภิกษุณี ผู้สาวิกาของเรา บรรลุเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ** เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ได้กระทำให้แจ้งแล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ **มีอยู่ไม่ใช่ร้อยเดียว** ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อย ไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย มีอยู่มากกว่ามากโดยแท้.

วัจฉะ ! **อุบาสก ผู้สาวกของเรา** พวกเป็นคฤหัสถ์นุ่งขาว อยู่ประพฤติกับผู้ประพฤติพรหมจรรย์, เป็น **โอปปาติกะ** (อนาคามี) มีปกติปรินิพพานในภพที่ไปเกิดนั้น ไม่เวียนกลับจากภพนั้นเป็นธรรมดา, เพราะความสิ้นไปแห่งสัญโญชน์ มีส่วนในเบื้องต่ำห้าอย่าง ก็**มีอยู่ไม่ใช่ร้อยเดียว** ฯลฯ ไม่ใช่ห้าร้อย มีอยู่มากกว่ามากโดยแท้.

วัจฉะ ! **อุบาสก ผู้สาวกของเรา** พวกเป็นคฤหัสถ์นุ่งขาว ยังบริโภคกาม เป็นผู้ **ทำตามคำสอน** เป็นผู้ **สนองโอวาท มีความสงสัยอันข้ามได้แล้ว** ไม่ต้องกล่าวด้วยความสงสัยว่า นี่อะไรๆ เป็นผู้ปราศจากความครั่นคร้าม ไม่ใช่ผู้ต้องเชื่อตามคำของผู้อื่น อยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในศาสนาของพระศาสดา ก็**มีอยู่ไม่ใช่ร้อยเดียว** ฯลฯ ไม่ใช่ห้าร้อย มีอยู่มากกว่ามากโดยแท้.

วัจฉะ ! **อุบาสิกา ผู้สาวิกาของเรา** พวกเป็นหญิงคฤหัสถ์นุ่งขาว อยู่ประพฤติกับผู้ประพฤติพรหมจรรย์, เป็น **โอปปาติกะ** (อนาคามี) มีปกติปรินิพพานในภพที่ไปเกิดนั้น ไม่เวียนกลับจากภพนั้นเป็นธรรมดา, เพราะความสิ้นไปแห่งสัญโญชน์ มีส่วนในเบื้องต่ำห้าอย่าง ก็**มีอยู่ไม่ใช่ร้อยเดียว** ฯลฯ ไม่ใช่ห้าร้อย มีอยู่มากกว่ามากโดยแท้.

วัจฉะ ! **อุบาสิกา ผู้สาวิกาของเรา** พวกเป็นหญิงคฤหัสถ์นุ่งขาว ยังบริโภคกาม เป็นผู้ **ทำตามคำสอน** เป็นผู้ **สนองโอวาท มีความสงสัยอันข้ามได้แล้ว** ไม่ต้องกล่าวด้วยความสงสัยว่า นี่อะไร ๆ เป็นผู้ปราศจากความครั่นคร้าม ไม่ใช่ผู้ต้องเชื่อตามคำของผู้อื่น อยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในศาสนาของพระศาสดา ก็**มีอยู่ไม่ใช่ร้อยเดียว** ฯลฯ ไม่ใช่ห้าร้อย มีอยู่มากกว่ามากโดยแท้.

ม. ม. ๑๓/๒๕๑-๒๕๔/๒๕๕-๒๕๖.

ให้พึ่งตน พึ่งธรรม

อานนท์ ! เราได้กล่าวเตือนไว้ก่อนแล้วมิใช่หรือว่า "ความเป็นต่าง ๆ ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่นจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ย่อมมี; อานนท์ ! ข้อนั้นจักได้มาแต่ไหนเล่า : สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจัยปรุงแล้ว มีความชำรุดไปเป็นธรรมดา, สิ่งนั้นอย่าชำรุดไปเลยดังนี้; ข้อนั้น ย่อมเป็นฐานะที่มีไม่ได้".

อานนท์ ! เปรียบเหมือนเมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแก่นเหลืออยู่ ส่วนใดเก่าคร่ำกว่าส่วนอื่น ส่วนนั้นพึงย่อยยับไปก่อน, ข้อนี้ ฉันใด; อานนท์ ! เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่มีธรรมเป็นแก่นสารเหลืออยู่, สารีบุตรปรินิพพานไปแล้ว ฉันนั้นเหมือนกัน. อานนท์ ! ข้อนั้นจักได้มาแต่ไหนเล่า : สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจัยปรุงแล้ว มีความชำรุดไปเป็นธรรมดา สิ่งนั้นอย่าชำรุดไปเลยดังนี้; ข้อนั้น ย่อมเป็นฐานะที่มีไม่ได้.

อานนท์ !
เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้
พวกเธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นประทีป
มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ;
จงมีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ
ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ.

อานนท์ ! ภิกษุ มีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ, มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

อานนท์ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้
พิจารณาเห็นกายในกายเนือง ๆ อยู่,
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเนือง ๆ อยู่,
พิจารณาเห็นจิตในจิตเนือง ๆ อยู่,
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเนือง ๆ อยู่;
มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม
มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

อานนท์ ! ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่ามีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ; มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะเป็นอยู่.

อานนท์ !
ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี
ใครก็ตามจักต้องมีตนเป็นประทีป
มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ;
มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ
ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่.

อานนท์ !
ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา,
ภิกษุพวกนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุด.

มหาวาร .สํ. ๑๙/๒๑๖-๒๑๗/๗๓๗-๗๔๐.

ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ ผู้เศร้าสลดในข่าวการปรินิพพานของท่านพระสารีบุตร ซึ่งจุนทสามเณรนำมาบอกเล่า ที่พระอารามเชตวันใกล้นครสาวัตถี.

ผู้ไม่หลงเอาสิ่งอื่นมาเป็นแก่น

ภิกษุทั้งหลาย ! พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีลาภสักการะและเสียงเยินยอเป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้มิใช่มีความถึงพร้อมด้วยศีลเป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้มิใช่มีความถึงพร้อมด้วยสมาธิเป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้มิใช่มีความถึงพร้อมด้วยญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ก็เจโตวิมุตติ**[๑] **ที่ไม่กำเริบอันใด** มีอยู่, พรหมจรรย์นี้มี **สิ่งนั้น นั่นแหละเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย เป็นแก่นสาร เป็นผลสุดท้ายของพรหมจรรย์**แล.

---

๑. เจโตวิมุตติ คือ การบรรลุอรหัตตผลโดยมีน้ำหนักของการทำสมาธิมากกว่าการกระทำด้านอื่น ๆ.

แบบของการหลุดพ้นยังมีอย่างอื่นอีก เช่น สัทธาวิมุตติ, ปัญญาวิมุตติ เป็นต้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนบุรุษผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เที่ยวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ตัดเอาแก่นถือไปด้วยมั่นใจว่า 'นี่เป็นแก่นแท้' ดังนี้. บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้ว ก็กล่าวว่า "ผู้เจริญคนนี้ ช่างรู้จักแก่น, รู้จักกระพี้, รู้จักเปลือกสด, รู้จักสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง. จริงดังว่า ผู้เจริญคนนี้ ต้องการแก่นไม้ เสาะหาแก่นไม้ เที่ยวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็ตัดเอาแก่นแท้ถือไปด้วยมั่นใจว่า 'นี่ เป็นแก่นแท้' ดังนี้. สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จักสำเร็จประโยชน์เป็นแท้" ดังนี้.

มู. ม. ๑๒/๓๗๑-๓๗๓/๓๕๒,๓๕๔.

๖

จะเกิดในตระกูลสูงหรือต่ำ ก็สามารถทำนิพพานให้แจ้งได้

อานนท์ ! ในกรณีแห่ง **อภิชาติ** ๖ นี้ คือ :-
คนบางคนมีชาติดำ ก่อให้เกิดธรรมดำ ๑,
บางคนมีชาติดำ ก่อให้เกิดธรรมขาว ๑,
บางคนมีชาติดำ ก่อให้เกิดนิพพาน
(ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ) อันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว ๑,
บางคนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมดำ ๑,
บางคนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมขาว ๑,
บางคนมีชาติขาว ก่อให้เกิดนิพพาน
อันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว ๑.

อานนท์ ! **คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดธรรมดำ เป็นอย่างไรเล่า ?**

อานนท์ ! คนบางคนในกรณีนี้ **เกิดในตระกูลต่ำ** คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลพราน ตระกูลจักสาน ตระกูลทำรถ หรือตระกูลเทหยากเยื่อ ซึ่งเป็นคนยากจน มีข้าวและน้ำน้อย

เป็นอยู่ฝืดเคือง มีอาหารและเครื่องนุ่งห่มหาได้โดยยาก เขาเป็นผู้มีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เตี้ยค่อม ขี้โรค ตาบอด ง่อย กระจอก มีตัวตะแคงข้าง ไม่ค่อยจะมีข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ เขาก็ยัง **ประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต** ครั้นประพฤติทุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตายเพราะการทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก. อย่างนี้แล อานนท์ ! เรียกว่า คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดธรรมดำ.

อานนท์ ! **คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดธรรมขาว เป็นอย่างไรเล่า ?**

อานนท์ ! คนบางคนในกรณีนี้ **เกิดในตระกูลต่ำ** คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลพราน ... ฯลฯ ... มีอาหารและเครื่องนุ่งห่มหาได้โดยยาก มีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู ...ฯลฯ ... ไม่ค่อยจะมีข้าว น้ำ ...ฯลฯ ... ประทีปโคมไฟ เขา **ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต** ครั้นประพฤติสุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตายเพราะการทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. อย่างนี้แล อานนท์ ! เรียกว่า คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดธรรมขาว.

อานนท์ ! **คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว เป็นอย่างไรเล่า ?**

อานนท์ ! คนบางคนในกรณีนี้ **เกิดในตระกูลต่ำ** คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลพราน ...ฯลฯ... มีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เตี้ยค่อม. เขาปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมฝาด ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องด้วยเรือน. เขานั้น ครั้นบวชแล้วอย่างนี้ **ละนิวรณ์ทั้งห้า** อันเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทำปัญญาให้ถอยกำลังได้แล้ว **มีจิตตั้งมั่นดีในสติปัฏฐานทั้งสี่ ยังโพชฌงค์เจ็ดให้เจริญแล้วตามที่เป็นจริง** ชื่อว่าย่อมก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว. อย่างนี้แล อานนท์ ! เรียกว่า คนมีชาติดำก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว.

อานนท์ ! **คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมดำเป็นอย่างไรเล่า ?**

อานนท์ ! คนบางคนในกรณีนี้ **เกิดในสกุลสูง** คือ สกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล หรือสกุลคหบดีมหาศาล อันมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินพอตัว มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์พอตัว มีทรัพย์

และข้าวเปลือกพอตัว เขามีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเกลี้ยงเกลาแห่งผิวพรรณอย่างยิ่ง ร่ำรวยด้วยข้าว ด้วยน้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ เขา **ประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต** ครั้น ประพฤติทุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตายเพราะการทำลาย แห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก. อย่างนี้แล อานนท์ ! เรียกว่า คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมดำ.

อานนท์ ! **คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมขาว เป็นอย่างไรเล่า?**

อานนท์ ! คนบางคนในกรณีนี้ **เกิดในสกุลสูง** คือ สกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล ... ฯลฯ ... มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอตัว มีรูปงาม ... ฯลฯ ... ร่ำรวย ด้วยข้าวด้วยน้ำ ... ฯลฯ ... ประทีปโคมไฟ เขา **ประพฤติ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต** ครั้นประพฤติสุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตายเพราะการทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึง สุคติโลกสวรรค์. อย่างนี้แล อานนท์ ! เรียกว่า คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมขาว.

อานนท์ ! **คนชาติขาว ก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว เป็นอย่างไรเล่า ?**

อานนท์ ! คนบางคนในกรณีนี้ **เกิดในสกุลสูง** คือ สกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล ... ฯลฯ ... มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอตัว มีรูปงาม ... ฯลฯ ... ร่ำรวยด้วยข้าวด้วยน้ำ ... ฯลฯ ... ประทีปโคมไฟ เขาปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมฝาด ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องด้วยเรือน. เขานั้น ครั้นบวชแล้วอย่างนี้ **ละนิวรณ์ทั้งห้า** อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจทำปัญญาให้ถอยกำลังได้แล้ว **มีจิตตั้งมั่นดีในสติปัฏฐานทั้งสี่ ยังโพชฌงค์เจ็ดให้เจริญแล้วตามที่เป็นจริง** ชื่อว่าย่อมก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว. อย่างนี้แล อานนท์ ! เรียกว่า คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว.

อานนท์ ! เหล่านี้แล อภิชาติ ๖ ชนิด.

ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๒๙-๔๓๓/๓๒๘.

๗

รายชื่อแห่งธรรมเป็นที่ตั้งแห่งการขูดเกลา

จุนทะ ! สัลเลขธรรม (ความขูดเกลา) เป็นสิ่งที่เธอทั้งหลายพึงกระทำในธรรมทั้งหลายเหล่านี้ กล่าวคือ :-

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **เบียดเบียน**
เราจักเป็นผู้ **ไม่เบียดเบียน;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **กระทำปาณาติบาต**
เราจัก **เว้นขาดจากปาณาติบาต;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **กระทำอทินนาทาน**
เราจัก **เว้นขาดจากอทินนาทาน;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **ไม่ประพฤติพรหมจรรย์**
เราจักเป็นผู้ **ประพฤติพรหมจรรย์;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **พูดเท็จ**
เราจัก **เว้นขาดจากการพูดเท็จ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **พูดส่อเสียด**
เราจัก **เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด;**

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **พูดคำหยาบ**
เราจัก **เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **พูดเพ้อเจ้อ**
เราจัก **เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **มากด้วยอภิชฌา**
เราจักเป็นผู้ **ไม่มากด้วยอภิชฌา;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **มีจิตพยาบาท**
เราจักเป็นผู้ **ไม่มีจิตพยาบาท;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **มีมิจฉาทิฏฐิ**
เราจักเป็นผู้ **มีสัมมาทิฏฐิ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **มีมิจฉาสังกัปปะ**
เราจักเป็นผู้ **มีสัมมาสังกัปปะ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **มีมิจฉาวาจา**
เราจักเป็นผู้ **มีสัมมาวาจา;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **มีมิจฉากัมมันตะ**
เราจักเป็นผู้ **มีสัมมากัมมันตะ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **มีมิจฉาอาชีวะ**
เราจักเป็นผู้ **มีสัมมาอาชีวะ;**

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **มีมิจฉาวายามะ**
เราจักเป็นผู้ **มีสัมมาวายามะ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **มีมิจฉาสติ**
เราจักเป็นผู้ **มีสัมมาสติ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **มีมิจฉาสมาธิ**
เราจักเป็นผู้ **มีสัมมาสมาธิ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **มีมิจฉาญาณะ**
เราจักเป็นผู้ **มีสัมมาญาณะ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **มีมิจฉาวิมุตติ**
เราจักเป็นผู้ **มีสัมมาวิมุตติ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **มีถีนมิทธะกลุ้มรุม**
เราจักเป็นผู้ **ปราศจากถีนมิทธะ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **ฟุ้งซ่าน**
เราจักเป็นผู้ **ไม่ฟุ้งซ่าน;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่น **มีวิจิกิจฉา**
เราจักเป็นผู้ **ข้ามพ้นวิจิกิจฉา;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **มักโกรธ**
เราจักเป็นผู้ **ไม่มักโกรธ;**

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **ผูกโกรธ**
เราจักเป็นผู้ **ไม่ผูกโกรธ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **ลบหลู่คุณ**
เราจักเป็นผู้ **ไม่ลบหลู่คุณ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **แข่งดี**
เราจักเป็นผู้ **ไม่แข่งดี;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **ริษยา**
เราจักเป็นผู้ **ไม่ริษยา;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **ตระหนี่**
เราจักเป็นผู้ **ไม่ตระหนี่;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **โอ้อวด**
เราจักเป็นผู้ **ไม่โอ้อวด;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **มีมารยา**
เราจักเป็นผู้ **ไม่มีมารยา;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **กระด้าง**
เราจักเป็นผู้ **ไม่กระด้าง;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **ดูหมิ่นท่าน**
เราจักเป็นผู้ **ไม่ดูหมิ่นท่าน;**

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **ว่ายาก**
เราจักเป็นผู้ **ว่าง่าย;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **มีมิตรชั่ว**
เราจักเป็นผู้ **มีมิตรดี;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **ประมาท**
เราจักเป็นผู้ **ไม่ประมาท;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **ไม่มีศรัทธา**
เราจักเป็นผู้ **มีศรัทธา;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **ไม่มีหิริ**
เราจักเป็นผู้ **มีหิริ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **ไม่มีโอตตัปปะ**
เราจักเป็นผู้ **มีโอตตัปปะ;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **มีสุตะน้อย**
เราจักเป็นผู้ **มีสุตะมาก;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **ขี้เกียจ**
เราจักเป็นผู้ **ปรารภความเพียร;**
ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **มีสติหลงลืม**
เราจักเป็นผู้ **มีสติตั้งมั่น;**

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **มีปัญญาทราม**

เราจักเป็นผู้ **ถึงพร้อมด้วยปัญญา;**

ทำสัลเลขะว่า เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ **ลูบคลำด้วยทิฏฐิของตน,**
เป็นผู้ยึดถืออย่างเหนียวแน่น,
และเป็นผู้ยากที่จะสลัดคืนซึ่งอุปาทาน

เราจักเป็นผู้ **ไม่ลูบคลำด้วยทิฏฐิของตน,**
เป็นผู้ไม่ยึดถืออย่างเหนียวแน่น,
และเป็นผู้ง่ายที่จะสลัดคืนซึ่งอุปาทาน.

มู. ม. ๑๒/๗๕-๗๘/๑๐๔.

ความทุกข์ของเทวดาและมนุษย์ตามธรรมชาติ

ภิกษุทั้งหลาย ! เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย **มีรูปเป็นที่มายินดี** ยินดีแล้วในรูป บันเทิงแล้วในรูป ย่อม **อยู่เป็นทุกข์ เพราะความแปรปรวน จางคลาย ดับไปแห่งรูป.**

(ในกรณีแห่ง **เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ** และ **ธรรมารมณ์** ก็ตรัสอย่างเดียวกัน).

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วนตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ รู้แจ้งความเกิด ความตั้งอยู่ไม่ได้ รสอร่อย โทษและอุบายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ตามเป็นจริง ไม่มีรูปเป็นที่มายินดี ไม่ยินดีในรูป ไม่บันเทิงในรูป ยังคงอยู่เป็นสุขแม้เพราะความแปรปรวน จางคลาย ดับไปแห่งรูป.

(ในกรณีแห่ง **เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ** และ **ธรรมารมณ์** ก็ตรัสอย่างเดียวกัน).

สฬา. สํ. ๑๘/๑๕๙/๒๑๖.

เป็นทุกข์เพราะติดอยู่ในอายตนะ

ภิกษุทั้งหลาย ! **เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย มีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์** เป็นที่รื่นรมย์ใจ ยินดีแล้วในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ บันเทิงด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ย่อมอยู่เป็นทุกข์ เพราะความเปลี่ยนแปลง เสื่อมสลาย และความดับไปของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์.**

สฬา. สํ. ๑๘/๑๖๑/๒๑๘.

๑๐

ความรู้สึก ที่ถึงกับทำให้ออกผนวช

ภิกษุทั้งหลาย ! ในโลกนี้ ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่

ตนเองมี <u>ความเกิด</u> เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความเกิด เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง,

ตนเองมี <u>ความแก่</u> เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความแก่ เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง,

ตนเองมี <u>ความเจ็บไข้</u> เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความเจ็บไข้ เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง,

ตนเองมี <u>ความตาย</u> เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความตาย เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง,

ตนเองมี <u>ความโศก</u> เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความโศก เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง,

ตนเองมี <u>ความเศร้าหมอง</u> โดยรอบด้าน เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าหมองโดยรอบด้าน เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง อีก.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็อะไรเล่า เป็นสิ่งที่มีความเกิด (เป็นต้น) ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้าน (เป็นที่สุด) เป็นธรรมดา ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **บุตรและภรรยา** มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. **ทาสหญิง ทาสชาย** มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. **แพะ แกะ** มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. **ไก่ สุกร** มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. **ช้าง โค ม้า ลา** มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. **ทองและเงิน** เป็นสิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา. **สิ่งที่มนุษย์เข้าไปเทิดทูนเอาไว้** เหล่านี้แลที่ชื่อว่า สิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา ซึ่งคนในโลกนี้พากันจมติดอยู่ พากันมัวเมาอยู่ พากันสยบอยู่ ในสิ่งเหล่านี้ จึงทำให้ตนทั้งที่มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ

มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดาอยู่เองแล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหา สิ่งที่มีความเกิดเป็นธรรมดา ฯลฯ ที่มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดา อยู่อีก.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความคิดอันนี้ ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า "ทำไมหนอ เราซึ่งมีความเกิด ฯลฯ ความเศร้าหมองโดยรอบด้าน เป็นธรรมดาอยู่เองแล้ว จะต้องไปมัวแสวงหา สิ่งที่มีความเกิด ฯลฯ ความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดาอยู่อีก. ไฉนหนอ เราผู้มีความเกิด ฯลฯ ความเศร้าหมองโดยรอบด้าน เป็นธรรมดาอยู่เองแล้ว ครั้นได้รู้สึกถึงโทษอันต่ำทรามของการมีความเกิด ฯลฯ ความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดานี้แล้ว เราพึงแสวงหา**นิพพาน** อันไม่มีความเกิด อันเป็นธรรมที่เกษมจากเครื่องร้อยรัด ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าเถิด".

ภิกษุทั้งหลาย ! เรานั้นโดยสมัยอื่นอีก ยังหนุ่มเทียว เกสายังดำจัด บริบูรณ์ด้วยความหนุ่มที่กำลังเจริญ ยังอยู่ในปฐมวัย, เมื่อมารดาบิดาไม่ปรารถนาด้วยกำลังพากันร้องไห้น้ำตานองหน้าอยู่, เราได้ปลงผมและหนวดครองผ้าย้อมฝาด ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีเรือนแล้ว.

...ภารท์วาชะ ! ในโลกนี้ ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่, ความคิดนี้เกิดมีแก่เราว่า :-

"ฆราวาส คับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี,

ส่วน บรรพชา เป็นโอกาสว่าง;

ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียว เหมือนสังข์ที่เขาขัดดีแล้ว, โดยง่ายนั้นไม่ได้.

ถ้าไฉนเราพึงปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมฝาด ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องด้วยเรือนเถิด" ดังนี้. ...

มู. ม. ๑๒/๓๑๔-๓๑๕/๓๑๖.,

ม. ม. ๑๓/๖๖๙-๖๗๒/๗๓๘.

๑๑

การทำความเพียรแข่งกับอนาคตภัย

ภิกษุทั้งหลาย ! **ภัยในอนาคตเหล่านี้ มีอยู่ ๕ ประการ ซึ่งภิกษุผู้มองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้น อยู่ตลอดไป**, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

ภัยในอนาคต ๕ ประการนั้น คืออะไรบ้างเล่า ?

๕ ประการคือ :-

๑. ภิกษุในกรณีนี้ พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้เรายังหนุ่ม ยังเยาว์วัย ยังรุ่นคะนอง มีผมยังดำสนิท ตั้งอยู่ในวัยกำลังเจริญ คือปฐมวัย; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **ความแก่** จะมาถึงร่างกายนี้, ก็คนแก่ถูกความชราครอบงำแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย; และจะเสพเสนาสนะอันเงียบสงัดซึ่งเป็นป่าชัฏ ก็

ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือความแก่) นั้น จะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว ก็จักอยู่เป็นผาสุก แม้จะแก่เฒ่า” ดังนี้.

๒. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก : ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เรามีอาพาธน้อย มีโรคน้อย มีไฟธาตุให้ความอบอุ่นสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก พอปานกลางควรแก่การทำความเพียร; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **ความเจ็บไข้** จะมาถึงร่างกายนี้, ก็คนที่เจ็บไข้ถูกพยาธิครอบงำแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย; และจะเสพเสนาสนะอันเงียบสงัดซึ่งเป็นป่าชัฏก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือความเจ็บไข้) นั้น จะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว ก็จักอยู่เป็นผาสุก แม้จะเจ็บไข้” ดังนี้.

๓. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก : ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ ข้าวกล้างามดี บิณฑะ (ก้อนข้าว) หาได้ง่าย เป็นการสะดวกที่จะยังชีวิตให้เป็นไป ด้วยความพยายามแสวงหาบิณฑบาต; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่**ภิกษาหายาก** ข้าวกล้าเสียหาย บิณฑะหาได้ยาก ไม่เป็นการสะดวกที่จะยังชีวิตให้เป็นไปด้วยความพยายามแสวงหาบิณฑบาต, เมื่อภิกษาหายาก ที่ใดภิกษาหาง่ายคนทั้งหลายก็อพยพกันไป ที่นั้น, เมื่อเป็นเช่นนั้น ความอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คนก็จะมีขึ้น เมื่อมีการคลุกคลีปะปนกันในหมู่คน จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้นไม่ทำได้สะดวกเลย; และจะเสพเสนาสนะอันเงียบสงัดซึ่งเป็นป่าชัฏ ก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือภิกษาหายาก) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึงเพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุกแม้ในคราวที่เกิดทุพภิกขภัย" ดังนี้.

๔. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก : ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ คนทั้งหลายสมัครสมานชื่นบานต่อกัน ไม่วิวาทกัน เข้ากันได้ดุจดั่งนมผสมกับน้ำ มองแลกันด้วยสายตาแห่งคนที่รักใคร่กัน เป็นอยู่; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **ภัย คือ โจรป่ากำเริบ** ชาวชนบทผู้ขึ้นอยู่ในอาณาจักรแตกกระจัดกระจายแยกย้ายกันไป, เมื่อมีภัยเช่นนี้ ที่ใดปลอดภัย คนทั้งหลายก็อพยพกันไป ที่นั้น, เมื่อเป็นเช่นนั้น ความอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คนก็จะมีขึ้น เมื่อมีการอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คน จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย; และจะเสพเสนาสนะอันเงียบสงัดซึ่งเป็นป่าชัฏ ก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือโจรภัย) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุกแม้ในคราวที่เกิดโจรภัย" ดังนี้.

๕. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก : ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ สงฆ์สามัคคีปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุทเทสเดียวกัน อยู่เป็นผาสุก; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่**สงฆ์แตกกัน**, เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย; และจะเสพเสนาสนะอันเงียบสงัดซึ่งเป็นป่าชัฏ ก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือสงฆ์แตกกัน) นั้น จะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียรเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้วจักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราวเมื่อสงฆ์แตกกัน” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภัยในอนาคต ๕ ประการเหล่านี้แล ซึ่งภิกษุผู้มองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๑๗-๑๒๑/๗๘.

๑๒

บทอธิษฐานจิตเพื่อทำความเพียร

ภิกษุทั้งหลาย !
เรายังรู้สึกได้อยู่ซึ่งธรรม ๒ อย่าง คือ
ความไม่รู้จักอิ่มจักพอ (สันโดษ)
ในกุศลธรรมทั้งหลาย
และ **ความเป็นผู้ไม่ถอยกลับ** (อัปปฏิวานี)
ในการทำความเพียร.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราย่อมตั้งไว้ซึ่งความเพียรอันไม่ถอยกลับ (ด้วยการอธิษฐานจิต) ว่า

“หนัง เอ็น กระดูก จักเหลืออยู่,
เนื้อและเลือดในสรีระจักเหือดแห้งไปก็ตามที;
ประโยชน์ใด อันบุคคลจะบรรลุได้ด้วยกำลัง
ด้วยความเพียร ด้วยความบากบั่น ของบุรุษ,
ถ้ายังไม่บรรลุประโยชน์นั้นแล้ว
จักหยุดความเพียรเสีย เป็นไม่มี” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! การตรัสรู้เป็นสิ่งที่เราถึงทับแล้วด้วยความไม่ประมาท อนุตตรโยคักเขมธรรม ก็เป็นสิ่งที่เราถึงทับแล้วด้วยความไม่ประมาท.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าแม้ **พวกเธอ พึงตั้งไว้ซึ่งความเพียรอันไม่ถอยกลับ** (ด้วยการอธิษฐานจิต) ว่า "หนัง เอ็น กระดูก จักเหลืออยู่, เนื้อและเลือดในสรีระจักเหือดแห้งไปก็ตามที; ประโยชน์ใด อันบุคคลจะบรรลุได้ด้วยกำลัง ด้วยความเพียร ด้วยความบากบั่น ของบุรุษ, ถ้ายังไม่บรรลุประโยชน์นั้นแล้ว จักหยุดความเพียรเสีย เป็นไม่มี" ดังนี้ แล้วไซร้; ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอ **ก็จักกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์** อันไม่มีอะไรอื่นยิ่งกว่า อันเป็นประโยชน์ที่ต้องการของกุลบุตรผู้ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีเรือนโดยชอบ, **ได้ต่อกาลไม่นานในทิฏฐธรรม** เข้าถึงแล้วแลอยู่ **เป็นแน่นอน.**

ทุก. อํ. ๒๐/๖๔/๒๕๑.

๑๓

ลำดับการปฏิบัติเพื่อรู้ตามซึ่งสัจจธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ! เราย่อมไม่กล่าวการประสบความพอใจในอรหัตตผล ด้วยการกระทำอันดับแรกเพียงอันดับเดียว. ภิกษุทั้งหลาย ! ก็แต่ว่า **การประสบความพอใจในอรหัตตผล ย่อมมีได้เพราะการศึกษาโดยลำดับ เพราะการกระทำโดยลำดับ เพราะการปฏิบัติโดยลำดับ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็การประสบความพอใจในอรหัตตผล ย่อมมีได้เพราะการศึกษาโดยลำดับ เพราะการกระทำโดยลำดับ เพราะการปฏิบัติโดยลำดับนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุรุษบุคคลในกรณีนี้ :

เป็นผู้**มีศรัทธา** เกิดขึ้นแล้ว ย่อม **เข้าไปหาผู้ถึงอริยสัจ (สัปบุรุษ);**

เมื่อเข้าไปหา ย่อม **เข้าไปนั่งใกล้;**

เมื่อเข้าไปนั่งใกล้ ย่อม **เงี่ยโสตลงสดับ;**

ผู้เงี่ยโสตลงสดับ ย่อม **ได้ฟังธรรม;**
ครั้นฟังแล้ว ย่อม **ทรงจำธรรมไว้,**
ย่อม **ใคร่ครวญพิจารณาซึ่งเนื้อความ**
แห่งธรรม ทั้งหลายที่ตนทรงจำไว้;
เมื่อเขาใคร่ครวญพิจารณา ซึ่งเนื้อความแห่งธรรมนั้นอยู่,
ธรรมทั้งหลายย่อมทนต่อการเพ่งพิสูจน์;
เมื่อธรรมทนต่อการเพ่งพิสูจน์มีอยู่
ฉันทะ (ความพอใจ) **ย่อมเกิด;**
ผู้เกิดฉันทะแล้ว ย่อม **มีอุตสาหะ;**
ครั้นมีอุตสาหะแล้ว
ย่อม **พิจารณาหาความสมดุลแห่งธรรม**
ครั้นพิจารณาหาความสมดุลแห่งธรรมแล้ว
ย่อม **ตั้งตนไว้ในธรรม** นั้น;
ผู้มีตนส่งไปแล้วในธรรมนั้นอยู่
ย่อม **กระทำให้แจ้ง** ซึ่งบรมสัจจ์ด้วยนามกาย ด้วย,
ย่อม **เห็นแจ้งแทงตลอด** ซึ่งบรมสัจจ์นั้นด้วยปัญญา ด้วย.

ม. ม. ๑๓/๒๓๓-๒๓๔/๒๓๘.

๑๔

หลักเกณฑ์การเลือกสถานที่และบุคคล ที่ควรเสพ และไม่ควรเสพ

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัย **วนปัตถ์** (ป่าทึบ) แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, **สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ ก็ไม่ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่น ก็ไม่ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้น ก็ไม่ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลุ ก็ไม่บรรลุ; ทั้งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัช-บริกขาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริขารของชีวิต ก็หามาได้โดยยาก.** ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น พิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืน **พึงหลีกไปเสียจากวนปัตถ์นั้น, อย่าอยู่เลย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! อนึ่ง ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัย **วนปัตถ์** แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ ก็ไม่ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่น ก็ไม่ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้น ก็ไม่ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลุ ก็ไม่บรรลุ;

แต่ว่า **จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริขารของชีวิตหามาได้โดยไม่ยาก.** ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น พิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว คิดว่า “เราเป็นผู้ออกจากเรือนบวชเพราะเหตุแห่งจีวรก็หามิได้ เพราะเหตุแห่งบิณฑบาตก็หามิได้ เพราะเหตุแห่งเสนาสนะก็หามิได้ เพราะเหตุแห่งคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารก็หามิได้”; ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ภิกษุนั้น **พึงหลีกไปจากวนปัตถ์นั้น, อย่าอยู่เลย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัย**วนปัตถ์** แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, **สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ ก็ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่น ก็ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้น ก็ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลุก็บรรลุ;** แต่**จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัย-เภสัชบริกขาร อันบรรพชิตพึงแสวงหาเพื่อเป็นบริขารของชีวิตนั้นหามาได้โดยยาก.** ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว คิดว่า “เรามิได้ออกจากเรือนบวช เพราะเหตุแห่งจีวร เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ เพราะเหตุแห่งคิลานปัจจัย-

เภสัชบริกขาร”; ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ภิกษุนั้น **พึงอยู่ในวนปัตถ์นั้น, อย่าหลีกไปเสียเลย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! อนึ่ง ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัย **วนปัตถ์** แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, **สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ ก็ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่น ก็ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้น ก็ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลุ ก็บรรลุ; ทั้งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริขารของชีวิตนั้น ก็หาได้โดยไม่ยาก.** ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น พิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว พึงอยู่ในวนปัตถ์นั้น จนตลอดชีวิต, อย่าหลีกไปเสียเลย.

(ในกรณีแห่ง**การเลือกหมู่บ้าน นิคม นคร ชนบท และบุคคล** ที่ควรเสพหรือไม่ควรเสพ ก็ได้ตรัสไว้โดยหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน).

ม. ม. ๑๒/๒๑๑-๒๑๘/๒๓๕-๒๔๒.

๑๕

ความเพลินเป็นแดนเกิดแห่งทุกข์

ปุณณะ! รูปที่เห็นด้วยตาก็ดี, เสียงที่ฟังด้วยหูก็ดี, กลิ่น ที่ดมด้วยจมูกก็ดี, รส ที่ลิ้มด้วยลิ้นก็ดี, โผฏฐัพพะ ที่สัมผัสด้วยกายก็ดี และธรรมารมณ์ ที่รู้แจ้งด้วยใจก็ดี, อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ ที่ยวนตา ยวนใจให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดย้อมใจ มีอยู่. ภิกษุย่อมเพลิดเพลิน ย่อมพร่ำสรรเสริญ ย่อมเมาหมกอยู่ ซึ่งอารมณ์ มีรูปเป็นต้นนั้นไซร้, เมื่อภิกษุนั้น เพลิดเพลิน พร่ำสรรเสริญ เมาหมกอยู่ ซึ่งอารมณ์มีรูปเป็นต้นนั้นอยู่, นันทิ (ความเพลิน) ย่อมบังเกิดขึ้น.

เรากล่าวว่า

เพราะความเพลินเป็นสมุทัย (เครื่องก่อขึ้น)

จึงเกิดมีทุกขสมุทัย (ความก่อขึ้นแห่งทุกข์), ดังนี้ แล.

อุปริ. ม. ๑๔/๔๘๐-๔๘๑/๗๕๕.

๑๖

อาการเกิดแห่งทุกข์โดยสังเขป

มิคชาละ ! **รูป** ทั้งหลายที่เห็นด้วยตา อันเป็นรูปที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ เป็นที่ยั่วยวนชวนให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดย้อมใจ มีอยู่. ภิกษุย่อมเพลิดเพลิน พร่ำสรรเสริญ สยบมัวเมา ในรูปนั้นไซร้; เมื่อภิกษุนั้นเพลิดเพลิน พร่ำสรรเสริญ สยบมัวเมา ในรูปนั้นอยู่, นันทิ (ความเพลิน) ย่อมเกิดขึ้น.

มิคชาละ ! เรากล่าวว่า

"ความเกิดขึ้นแห่งทุกข์มีได้

เพราะความเกิดขึ้นแห่งนันทิ" ดังนี้.

(ในกรณีแห่ง **เสียง** ที่ได้ยินด้วยหู, **กลิ่น** ที่ดมด้วยจมูก, **รส** ที่ลิ้มด้วยลิ้น, **โผฏฐัพพะ** ที่สัมผัสด้วยผิวกาย และ**ธรรมารมณ์**ที่รู้แจ้งด้วยใจ ก็ได้ตรัสไว้โดยทำนองเดียวกันกับในกรณีแห่งรูปที่เห็นด้วยตา).

สฬา. สํ. ๑๘/๔๕/๖๘.

๑๗

ความดับทุกข์มี เพราะความดับแห่งนันทิ

ปุณณะ ! รูปที่เห็นด้วยตาก็ดี, เสียงที่ฟังด้วยหูก็ดี, กลิ่น ที่ดมด้วยจมูกก็ดี, รส ที่ลิ้มด้วยลิ้นก็ดี, โผฏฐัพพะ ที่สัมผัสด้วยกายก็ดี และธรรมารมณ์ ที่รู้แจ้งด้วยใจก็ดี, อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ เป็นที่ยวนตา ยวนใจให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้ง แห่งความกำหนัด ย้อมใจ มีอยู่. ภิกษุย่อมไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่ำสรรเสริญ ไม่เมาหมก ซึ่งอารมณ์ มีรูปเป็นต้นนั้น. เมื่อภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่ำสรรเสริญ ไม่เมาหมก ซึ่ง อารมณ์มีรูป เป็นต้นนั้นอยู่, นันทิ (ความเพลิน) ย่อมดับไป.

ปุณณะ ! เรากล่าวว่า
“ความดับไม่มีเหลือแห่งทุกข์มีได้
เพราะความดับไม่เหลือแห่งความเพลิน” ดังนี้ แล.

อุปริ. ม. ๑๔/๔๘๑/๗๕๖.

๑๘

ลักษณะแห่งจิตที่หลุดพ้นด้วยการละนันทิ (อีกนัยหนึ่ง)

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอจงกระทำในใจซึ่ง **รูปทั้งหลาย** โดยแยบคาย และเห็นความไม่เที่ยงแห่งรูปทั้งหลายให้เห็นตามที่เป็นจริง. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ เมื่อกระทำในใจซึ่งรูปทั้งหลายโดยแยบคายอยู่ เห็นความไม่เที่ยงแห่งรูปทั้งหลาย ตามที่เป็นจริงอยู่ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูปทั้งหลาย.

เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิ จึงมีความสิ้นไปแห่งราคะ;
เพราะความสิ้นไปแห่งราคะ จึงมีความสิ้นไปแห่งนันทิ;
เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิและราคะ
กล่าวได้ว่า จิตหลุดพ้นแล้วด้วยดี ดังนี้.

(ในกรณีแห่ง **เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ** และ **ธรรมารมณ์** ก็มีข้อความที่กล่าวไว้อย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งรูปที่กล่าวไว้ข้างบนนี้).

สฬา. สํ. ๑๘/๑๘๐/๒๔๘.

๑๙

วิธีที่สะดวกสบายเพื่อการดับของกิเลส

ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดง**ปฏิปทาเป็นที่สบายแก่การบรรลุนิพพาน** แก่พวกเธอ. พวกเธอจงฟัง จงทำในใจให้ดี เราจักกล่าว.

ภิกษุทั้งหลาย ! ปฏิปทาเป็นที่สบายแก่การบรรลุนิพพานนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้

ย่อมเห็นซึ่ง **จักษุ**ว่า **ไม่เที่ยง;**

ย่อมเห็นซึ่ง **รูป**ทั้งหลายว่า ไม่เที่ยง;

ย่อมเห็นซึ่ง **จักขุวิญญาณ**ว่า ไม่เที่ยง;

ย่อมเห็นซึ่ง **จักขุสัมผัส**ว่า ไม่เที่ยง;

ย่อมเห็นซึ่ง **เวทนา** อันเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเป็นอทุกขมสุข ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยว่า ไม่เที่ยง.

(ในกรณีแห่ง **โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ และ มนะ** ก็ได้ตรัสต่อไปด้วยข้อความอย่างเดียวกัน ทุกตัวอักษร ต่างกันแต่ชื่อเท่านั้น).

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้แล คือปฏิปทาเป็นที่สบายแก่การบรรลุนิพพาน นั้น.

(อีก ๒ นัยยะได้ตรัสโดยใช้คำว่า**ทุกขัง**และคำว่า**อนัตตา**แทนคำว่าไม่เที่ยง ส่วนตัวอักษรอื่น ๆ นั้นเหมือนเดิมทุกประการ).

สฬา. สํ. ๑๘/๑๖๗/๒๓๒.

(อีกนัยหนึ่ง)

ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดง**ปฏิปทาเป็นที่สบายแก่การบรรลุนิพพาน** แก่เธอทั้งหลาย. พวกเธอจงฟัง จงทำในใจให้ดี เราจักกล่าว.

ภิกษุทั้งหลาย ! ปฏิปทาเป็นที่สบายแก่การบรรลุนิพพานนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอจะสำคัญความข้อนี้ว่าอย่างไร ?

จักษุ เที่ยงหรือไม่เที่ยง ?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า !”.

สิ่งใดไม่เที่ยง, สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า !”.

สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา, ควรหรือหนอที่จะตามเห็นสิ่งนั้นว่า "นั่นของเรา (เอตํ มม), นั่นเป็นเรา (เอโสหมสฺมิ), นั่นเป็นอัตตาของเรา (เอโส เม อตฺตา)" ดังนี้ ?

"ไม่ควรตามเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า !".

(ต่อไปได้ตรัสถามและภิกษุทูลตอบ เกี่ยวกับ **รูป** ... **จักขุวิญญาณ** ... **จักขุสัมผัส** ... **จักขุสัมผัสสชาเวทนา**, ซึ่งมีข้อความอย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งจักษุนั้นทุกประการ ต่างกันแต่ชื่อเท่านั้น).

ภิกษุทั้งหลาย !
อริยสาวก**ผู้มีการสดับ** เมื่อ**เห็น**อยู่อย่างนี้
ย่อม**เบื่อหน่ายแม้ในจักษุ**
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน**รูป**
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน**จักขุวิญญาณ**
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน**จักขุสัมผัส**
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน**เวทนา**
อันเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเป็นอทุกขมสุข

ที่เกิดเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย;
เมื่อเบื่อหน่าย ย่อม **คลายกำหนัด;**
เพราะคลายกำหนัด ย่อม **หลุดพ้น;**
เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อม **มีญาณหยั่งรู้** ว่าหลุดพ้นแล้ว.
อริยสาวกนั้น ย่อม **รู้ชัด** ว่า
"ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว
กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก".

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้แล คือปฏิปทาเป็นที่สบายแก่การบรรลุนิพพาน นั้น.

(ในกรณีแห่ง**อายตนิกธรรมหมวดโสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ และมนะ** ก็ได้ตรัสต่อไปอีก โดยนัยอย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งอายตนิกธรรมหมวดจักษุนี้).

สฬา. สํ. ๑๘/๑๖๙/๒๓๕.

๒๐

ทิ้งเสียนั่นแหละ
กลับจะเป็นประโยชน์

ภิกษุทั้งหลาย !

สิ่งใด ไม่ใช่ของเธอ, สิ่งนั้น เธอจงละมันเสีย;

สิ่งนั้น อันเธอละเสียแล้ว

จักเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่เธอ.

ภิกษุทั้งหลาย ! อะไรเล่า ที่ไม่ใช่ของเธอ ?

ภิกษุทั้งหลาย ! **จักษุ** ไม่ใช่ของเธอ เธอจงละมันเสีย; จักษุนั้น อันเธอละเสียแล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่เธอ

(ในกรณีแห่ง โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ และ มโน ก็ได้ตรัสต่อไปด้วยข้อความอย่างเดียวกัน).

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือน อะไร ๆ ในแคว้นนี้ ที่เป็นหญ้า เป็นไม้ เป็นกิ่งไม้ เป็นใบไม้ ที่คนเขาขนไปทิ้ง หรือ เผาเสีย หรือทำตามปัจจัย; พวกเธอรู้สึกอย่างนี้บ้างหรือไม่ว่า คนเขาขนเราไป หรือเผาเรา หรือทำแก่เราตามปัจจัยของเขา ?

“ไม่รู้สึกอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า !”.

เพราะเหตุไรเล่า ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! เพราะเหตุว่า ความรู้สึกว่าตัวตน (อตฺตา) *ของตน* (อตฺตนิยา) *ของข้าพระองค์ไม่มีในสิ่งเหล่านั้น พระเจ้าข้า !".*

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดก็ฉันนั้น :
จักษุ...โสตะ...ฆานะ...ชิวหา...กายะ...มโน ไม่ใช่ของเธอ
เธอจงละมันเสีย
สิ่งเหล่านั้น อันเธอละเสียแล้ว
จักเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่เธอ แล.

สฬา. สํ. ๑๘/๑๖๑/๒๑๙.

๒๑

อาการเกิดดับแห่งเวทนา

ภิกษุทั้งหลาย ! เวทนา ๓ อย่างเหล่านี้
เกิดมาจากผัสสะ มีผัสสะเป็นมูล
มีผัสสะเป็นเหตุ มีผัสสะเป็นปัจจัย.

๓ อย่างเหล่าไหนเล่า ? ๓ อย่างคือ :-
สุขเวทนา, ทุกขเวทนา, อทุกขมสุขเวทนา.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะ **อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา สุขเวทนาย่อมเกิดขึ้น**; เพราะ **ความดับแห่งผัสสะ อันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา** นั้น **สุขเวทนา** อันเกิดขึ้นเป็นเพราะอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้น **ย่อมดับไป ย่อมระงับไป.**

(ในกรณีแห่ง **ทุกขเวทนา** และ **อทุกขมสุขเวทนา** ก็ได้ตรัสไว้ด้วยถ้อยคำมีนัยยะอย่างเดียวกัน).

ภิกษุทั้งหลาย ! **เปรียบเหมือน เมื่อไม้สีไฟสองอันสีกัน ก็เกิดความร้อนและเกิดไฟ, เมื่อไม้สีไฟสองอันแยกกัน ความร้อนก็ดับไปสงบไป.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดก็ฉันนั้น :

เวทนาทั้งสามนี้ ซึ่งเกิดจากผัสสะ

มีผัสสะเป็นมูล มีผัสสะเป็นเหตุ มีผัสสะเป็นปัจจัย **อาศัยผัสสะแล้วย่อมเกิดขึ้น, ย่อมดับไปเพราะผัสสะดับ, ดังนี้แล.**

สฬา. สํ. ๑๘/๒๖๖-๒๖๗/๓๘๙-๓๙๐.

๒๒

ลักษณะหนทางแห่งความหมดจด

ทางมีองค์แปด
เป็นทางอันประเสริฐกว่าทางทั้งหลาย.
บทแห่งอริยสัจสี่ ประเสริฐกว่าบททั้งหลาย.
วิราคธรรม ประเสริฐกว่าธรรมทั้งหลาย.
ผู้มีพุทธจักษุ ประเสริฐกว่าสัตว์สองเท้าทั้งหลาย.
นี่แหละ ทางเพื่อความหมดจดแห่งทัสสนะ ทางอื่นมิได้มี.
เธอทั้งหลาย
จงเดินตามทางนั้น อันเป็นที่หลงแห่งมาร;
เธอทั้งหลาย
เดินตามทางนั้นแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.
ทาง เราบอกแล้วแก่เธอทั้งหลาย
เพื่อการรู้จักการถอนซึ่งลูกศร;
ความเพียรเป็นกิจ อันเธอทั้งหลายพึงกระทำ
ตถาคตทั้งหลายเป็นเพียงผู้บอก
ผู้มุ่งปฏิบัติแล้ว ย่อมพ้นจากเครื่องผูกแห่งมาร.

เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า
“สังขารทั้งหลายทั้งปวง ไม่เที่ยง”;
เมื่อนั้น เขาย่อมเบื่อหน่ายในสิ่งที่เป็นทุกข์ :
นั่นแหละ เป็นทางแห่งความหมดจด.

เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า
“สังขารทั้งหลายทั้งปวง เป็นทุกข์”;
เมื่อนั้น เขาย่อมเบื่อหน่ายในสิ่งที่เป็นทุกข์ :
นั่นแหละ เป็นทางแห่งความหมดจด.

เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า
“ธรรมทั้งหลายทั้งปวง เป็นอนัตตา”;
เมื่อนั้น เขาย่อมเบื่อหน่ายในสิ่งที่เป็นทุกข์ :
นั่นแหละ เป็นทางแห่งความหมดจด.

ธ. ขุ. ๒๕/๕๑-๕๓/๓๐.

๒๓

ขยายความแห่งอริยมรรคมีองค์แปด

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็อริยสัจคือหนทางเป็นเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์นั้น เป็นอย่างไรเล่า ? คือหนทางอันประกอบด้วยองค์แปด อันประเสริฐนี้เอง, องค์แปดคือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การงานชอบ อาชีวะชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความเห็นชอบ เป็นอย่างไร ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความรู้ใน ทุกข์**, ความรู้ใน **เหตุให้เกิดทุกข์**, ความรู้ใน **ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์**, ความรู้ใน **หนทางเป็นเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์** อันใด, นี้เราเรียกว่า สัมมาทิฏฐิ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความดำริชอบ เป็นอย่างไร ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! **การละทิ้งความคิดในทางกาม**, การละทิ้งความคิดใน **ทางพยาบาท**, การละทิ้งความคิดใน **ทางเบียดเบียน**, นี้เราเรียกว่า สัมมาสังกัปปะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **วาจาชอบ เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! **การเว้นจาก การพูดเท็จ,** การเว้นจาก **การพูดยุให้แตกกัน,** การเว้นจาก **การพูดหยาบ,** การเว้นจาก **การพูดเพ้อเจ้อ,** นี้เราเรียกว่า สัมมาวาจา.

ภิกษุทั้งหลาย ! **การงานชอบ เป็นอย่างไร ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! **การเว้นจากการฆ่าสัตว์,** การเว้นจาก **การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้,** การเว้นจาก **การประพฤติผิดในกามทั้งหลาย,** นี้เราเรียกว่า สัมมากัมมันตะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **อาชีวะชอบ เป็นอย่างไร ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในศาสนานี้ **ละมิจฉาชีพเสีย สำเร็จความเป็นอยู่ด้วยสัมมาชีพ,** นี้เราเรียกว่า สัมมาอาชีวะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความเพียรชอบ เป็นอย่างไร ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในศาสนานี้ ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ **เพื่อความไม่บังเกิดขึ้นแห่งอกุศลธรรมทั้งหลายอันลามก ที่ยังไม่ได้บังเกิด;**

ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ **เพื่อการละเสียซึ่งอกุศลธรรมทั้งหลายอันเป็นบาป ที่บังเกิดขึ้นแล้ว;** ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ **เพื่อการบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่ได้บังเกิด;** ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อความยั่งยืน ความไม่เลอะเลือน ความงอกงามยิ่งขึ้น ความไพบูลย์ ความเจริญ **ความเต็มรอบแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย ที่บังเกิดขึ้นแล้ว,** นี้เราเรียกว่า สัมมาวายามะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความระลึกชอบ เป็นอย่างไร ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในศาสนานี้ **เป็นผู้มีปกติพิจารณา เห็นกายในกาย** อยู่, มีความเพียรเครื่องเผาบาป มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้; เป็นผู้มีปกติพิจารณา **เห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย** อยู่, มีความเพียรเครื่องเผาบาป มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้; เป็นผู้มีปกติพิจารณา **เห็นจิตในจิต** อยู่,

มีความเพียรเครื่องเผาบาป มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้; เป็นผู้มีปกติพิจารณา **เห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย** อยู่, มีความเพียรเครื่องเผาบาป มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้, นี้เราเรียกว่าสัมมาสติ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความตั้งใจมั่นชอบ เป็นอย่างไร ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในศาสนานี้ เพราะสงัดจากกามทั้งหลาย เพราะสงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย **ย่อมเข้าถึง ฌานที่หนึ่ง** อันมีวิตกวิจาร มีปีติและสุข อันเกิดแต่วิเวก แล้วแลอยู่; เพราะวิตกวิจารรำงับลง, เธอเข้าถึง **ฌานที่สอง** อันเป็นเครื่องผ่องใสแห่งใจในภายใน ให้สมาธิเป็นธรรมอันเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิแล้วแลอยู่; เพราะปีติจางหายไป, เธอเป็นผู้เพ่งเฉยอยู่ได้ มีสติ มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม และได้เสวยสุขด้วยนามกาย, ย่อมเข้าถึง **ฌานที่สาม** อันเป็นฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายกล่าวสรรเสริญผู้ได้บรรลุว่า “เป็นผู้เฉยอยู่ได้ มีสติ มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม” แล้วแลอยู่.

เพราะละสุขและทุกข์เสียได้ และเพราะความดับหายแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน, เธอย่อมเข้าถึง **ฌานที่สี่** อันไม่ทุกข์และไม่สุข มีแต่สติอันบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาแล้วแลอยู่, นี้เราเรียกว่า สัมมาสมาธิ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เราเรียกว่า อริยสัจคือหนทางเป็นเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

มหา. ที. ๑๐/๓๔๓-๓๔๕/๒๙๙.

๒๔

สมาธิทุกขั้นตอนใช้เป็นบาทฐาน ในการเข้าวิมุตติได้ทั้งหมด

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวความสิ้นอาสวะ

เพราะอาศัยปฐมฌานบ้าง;
เพราะอาศัยทุติยฌานบ้าง;
เพราะอาศัยตติยฌานบ้าง;
เพราะอาศัยจตุตถฌานบ้าง;
เพราะอาศัยอากาสานัญจายตนะบ้าง;
เพราะอาศัยวิญญาณัญจาตยนะบ้าง;
เพราะอาศัยอากิญจัญญายตนะบ้าง;
เพราะอาศัยเนวสัญญานาสัญญายตนะบ้าง;
เพราะอาศัยสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง.

ภิกษุทั้งหลาย ! **คำที่เรากล่าวแล้วว่า**

“ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวความสิ้นอาสวะ เพราะอาศัยปฐมฌานบ้าง” ดังนี้นั้น เราอาศัยอะไรกล่าวเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้ **ภิกษุสงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม เข้าถึงปฐมฌาน อันมีวิตกวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวก แล้วแลอยู่. ในปฐมฌานนั้น มีธรรมคือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ; เธอนั้น ตามเห็นซึ่งธรรมเหล่านั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง โดยความเป็นทุกข์ เป็นโรค เป็นหัวฝี เป็นลูกศร เป็นความยากลำบาก เป็นอาพาธ เป็นดังผู้อื่น เป็นของแตกสลาย เป็นของว่าง เป็นของไม่ใช่ตน.** เธอดำรงจิตด้วยธรรมเหล่านั้น แล้วจึงน้อมจิตไปสู่อมตธาตุด้วยการกำหนดว่า “นั่นสงบระงับ นั่นประณีต : นั่นคือธรรมชาติเป็นที่สงบระงับแห่งสังขารทั้งปวง เป็นที่สลัดคืนซึ่งอุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา เป็นความจางคลาย เป็นความดับ เป็นนิพพาน” ดังนี้. เธอดำรงอยู่ในวิปัสสนาญาณ มีปฐมฌานเป็นบาทนั้น ย่อมถึง **ความสิ้นไปแห่งอาสวะ;** ถ้าไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะ ก็เป็น **โอปปาติกะ** อนาคามี

ผู้ปรินิพพานในภพนั้น มีการไม่เวียนกลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์มีในเบื้องต่ำห้าประการ และเพราะอำนาจแห่ง ***ธัมมราคะ ธัมมนันทินั้น ๆ*** นั่นเอง.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนนายขมังธนู หรือลูกมือของเขา ประกอบการฝึกอยู่กะรูปหุ่นคนที่ทำด้วยหญ้าบ้าง กะรูปหุ่นดินบ้าง; สมัยต่อมา เขาก็เป็นนายขมังธนูผู้ยิงไกล ยิงเร็ว ทำลายหมู่พลอันใหญ่ได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดก็ฉันนั้น ที่ภิกษุสงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม เข้าถึงปฐมฌาน อันมีวิตกวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวก แล้วแลอยู่ ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อที่เรากล่าวแล้วว่า “ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวความสิ้นอาสวะเพราะอาศัยปฐมฌานบ้าง” ดังนี้นั้น เราอาศัยความข้อนี้กล่าวแล้ว.

(ในกรณีแห่งการสิ้นอาสวะ เพราะอาศัย **ทุติยฌาน** บ้าง เพราะอาศัย **ตติยฌาน** บ้าง เพราะอาศัย **จตุตถฌาน** บ้าง ก็มีคำอธิบายที่ตรัสไว้โดยทำนองเดียวกันกับในกรณีแห่งปฐมฌานข้างบนนี้ทุกตัวอักษรทั้งในส่วนอุปไมยและส่วนอุปมา ผิดกันแต่ชื่อแห่งฌานเท่านั้น).

ภิกษุทั้งหลาย ! **คำที่เรากล่าวแล้วว่า**

“ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวความสิ้นอาสวะ เพราะอาศัยอากาสานัญจายตนะ บ้าง” ดังนี้นั้น เราอาศัยอะไรกล่าวเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้ **ภิกษุเพราะก้าวล่วงรูปสัญญาเสียได้ โดยประการทั้งปวง เพราะความดับไปแห่งปฏิฆสัญญา เพราะการไม่ทำไว้ในใจซึ่งนานัตตสัญญา จึงเข้าถึงอากาสานัญจายตนะ อันมีการทำในใจว่า “อากาศไม่มีที่สุด” ดังนี้ แล้วแลอยู่. ในอากาสานัญจายตนะนั้น มีธรรมคือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ** (ที่กำลังทำหน้าที่อยู่);[๑] **เธอนั้น ตามเห็นซึ่งธรรมเหล่านั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง โดยความเป็นทุกข์ เป็นโรค เป็นหัวฝี เป็นลูกศร เป็นความยากลำบาก เป็นอาพาธ เป็นดังผู้อื่น เป็นของแตกสลาย เป็นของว่าง เป็นของไม่ใช่ตน.** เธอดำรงจิตด้วยธรรม (คือขันธ์เพียงสี่) เหล่านั้น แล้วจึงน้อมจิตไปสู่อมตธาตุด้วยการกำหนดว่า “นั่นสงบระงับ

---

๑. ผู้ศึกษาพึงสังเกตให้เห็นว่า ตั้งแต่ ฌาน ๑-๔ มีขันธ์ครบห้าส่วน ใน **อากาสานัญจายตนะ** ถึง **อากิญจัญญายตนะนั้น** มีขันธ์เพียงสี่ คือ ขาดรูปขันธ์ไป.

นั่นประณีต : นั่นคือธรรมชาติ เป็นที่สงบระงับแห่งสังขารทั้งปวง เป็นที่สลัดคืนซึ่งอุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา เป็นความจางคลาย เป็นความดับ เป็นนิพพาน” ดังนี้. เธอดำรงอยู่ในวิปัสสนาญาณ มีอากาสานัญจายตะเป็นบาทนั้น ย่อมถึง **ความสิ้นไปแห่งอาสวะ;** ถ้าไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะ ก็เป็น **โอปปาติกะ** อนาคามีผู้ปรินิพพานในภพนั้น มีการไม่เวียนกลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์ มีในเบื้องต่ำห้าประการ และเพราะอำนาจแห่ง ***ธัมมราคะ ธัมมนันทินั้น ๆ*** นั่นเอง.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนนายขมังธนู หรือลูกมือของเขา ประกอบการฝึกอยู่กะรูปหุ่นคนที่ทำด้วยหญ้าบ้าง กะรูปหุ่นดินบ้าง; สมัยต่อมา เขาก็เป็นนายขมังธนูผู้ยิงไกล ยิงเร็ว ทำลายหมู่พลอันใหญ่ได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดก็ฉันนั้น ที่ภิกษุเพราะก้าวล่วงซึ่งรูปสัญญาเสียได้ โดยประการทั้งปวง เพราะความดับไปแห่งปฏิฆสัญญา เพราะการไม่ทำไว้ในใจซึ่งนานัตตสัญญา จึงเข้าถึงอากาสานัญจายตนะ อันมีการทำ

ในใจว่า "อากาศไม่มีที่สุด" ดังนี้ แล้วแลอยู่. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อที่เรากล่าวแล้วว่า "ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวความสิ้นอาสวะ เพราะอาศัยอากาสานัญจายตนะบ้าง" ดังนี้นั้น เราอาศัยความข้อนี้กล่าวแล้ว.

(ในกรณีแห่งการสิ้นอาสวะ เพราะอาศัย**วิญญาณัญจายตนะ**บ้าง เพราะอาศัย **อากิญจัญญายตนะ**บ้าง ก็มีคำอธิบายที่ตรัสไว้โดยทำนองเดียวกันกับในกรณีแห่งอากาสานัญจายตนะข้างบนนี้ ทุกตัวอักษรทั้งในส่วนอุปไมยและส่วนอุปมา ผิดกันแต่ชื่อแห่งสมาบัติเท่านั้น).

ภิกษุทั้งหลาย ! ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้แล เป็นอันกล่าวได้ว่าสัญญาสมาบัติมีประมาณเท่าใด **อัญญาปฏิเวธ** (การแทงตลอดอรหัตตผล) ก็มีประมาณเท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วนว่า**อายตนะอีก ๒ ประการ** กล่าวคือ **เนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติ** และ **สัญญาเวทยิตนิโรธ** ซึ่งอาศัยสัญญาสมาบัติ เหล่านั้น นั้นเรากล่าวว่า เป็นสิ่งที่ฌายีภิกษุผู้ฉลาดในการเข้าสมาบัติ ฉลาดในการออกจากสมาบัติ จะพึงเข้าสมาบัติ ออกจากสมาบัติ แล้วกล่าวว่าเป็นอะไรได้เองโดยชอบ ดังนี้.

นวก. อํ. ๒๓/๔๓๘-๔๔๔/๒๔๐.

๒๕

อริยสัจสี่โดยสังเขป
(ทรงแสดงด้วยความยึดในขันธ์ ๕)

ภิกษุทั้งหลาย ! ความจริงอันประเสริฐมีสี่อย่างเหล่านี้, สี่อย่างเหล่าไหนเล่า ? สี่อย่าง คือ :-

ความจริงอันประเสริฐ คือ ทุกข์,

ความจริงอันประเสริฐ คือ เหตุให้เกิดทุกข์,

ความจริงอันประเสริฐ คือ ความดับไม่เหลือของทุกข์,

และความจริงอันประเสริฐ คือ ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือของทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความจริงอันประเสริฐคือทุกข์** เป็นอย่างไรเล่า ? คำตอบ คือ

ขันธ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่นห้าอย่าง.

ห้าอย่างนั้นอะไรเล่า ? ห้าอย่าง คือ

ขันธ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น ได้แก่

รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า

ความจริงอันประเสริฐ คือ ทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความจริงอันประเสริฐคือเหตุให้เกิดทุกข์** เป็นอย่างไรเล่า ?

คือ ตัณหาอันใดนี้ที่เป็นเครื่องนำให้มีการเกิดอีก อันประกอบด้วยความกำหนัด เพราะอำนาจความเพลิน มักทำให้เพลิดเพลินยิ่งในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่ ตัณหาในกาม, ตัณหาในความมีความเป็น, ตัณหาในความไม่มีไม่เป็น.

ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า
ความจริงอันประเสริฐ คือ เหตุให้เกิดทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความจริงอันประเสริฐคือความดับไม่เหลือของทุกข์** เป็นอย่างไรเล่า ?

คือ ความดับสนิทเพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือของตัณหานั้น ความสละลงเสีย ความสลัดทิ้งไป ความปล่อยวาง ความไม่อาลัยถึงซึ่งตัณหา นั้นเอง อันใด.

ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า
ความจริงอันประเสริฐ คือ
ความดับไม่เหลือของทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความจริงอันประเสริฐคือทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือของทุกข์** เป็นอย่างไรเล่า ?

คือ หนทางอันประเสริฐประกอบด้วยองค์ ๘ นั่นเอง, ได้แก่สิ่งเหล่านี้คือความเห็นชอบ ความดำริชอบ; การพูดจาชอบ การทำงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ; ความพากเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า
ความจริงอันประเสริฐ คือ
ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือของทุกข์.
ภิกษุทั้งหลาย !
เหล่านี้แลคือความจริงอันประเสริฐสี่อย่าง.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เพราะเหตุนั้นในกรณีนี้พวกเธอพึงทำความเพียรเพื่อให้รู้ตามเป็นจริงว่า**

"นี้เป็นทุกข์,
นี้เป็นเหตุให้เกิดขึ้นของทุกข์,
นี้เป็นความดับไม่เหลือของทุกข์,
นี้เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือของทุกข์"
ดังนี้เถิด.

มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๓๔-๕/๑๖๗๘-๑๖๘๓.

๒๖

อริยสัจ–ปฏิจจสมุปบาท

ภิกษุทั้งหลาย !
ทุกขอริยสัจ เป็นอย่างไรเล่า ?

แม้ความเกิด ก็เป็นทุกข์,
แม้ความแก่ ก็เป็นทุกข์,
แม้ความตาย ก็เป็นทุกข์,
แม้โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย
ก็เป็นทุกข์,

การประสบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก เป็นทุกข์,
ความพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รัก เป็นทุกข์,
ปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้สิ่งนั้น นั่นก็เป็นทุกข์ :
กล่าวโดยย่อ ปัญจุปาทานักขันธ์ทั้งหลาย เป็นทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรากล่าวว่า ทุกขอริยสัจ.

ภิกษุทั้งหลาย !

ทุกขสมุทยอริยสัจ เป็นอย่างไรเล่า ?

เพราะมีอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขารทั้งหลาย;
เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ;
เพราะมีวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป;
เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ;
เพราะมีสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ;
เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา;
เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา;
เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน;
เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ;
เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ;
เพราะมีชาติเป็นปัจจัย,
ชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย
จึงเกิดขึ้นครบถ้วน :
ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี
ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรากล่าวว่า

ทุกขสมุทยอริยสัจ.

ภิกษุทั้งหลาย !

ทุกขนิโรธอริยสัจ เป็นอย่างไรเล่า?

เพราะความจางคลายดับไปโดย

ไม่เหลือแห่งอวิชชานั้นนั่นเทียว จึงมีความดับแห่งสังขาร;

เพราะมีความดับแห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญาณ;

เพราะมีความดับแห่งวิญญาณ จึงมีความดับแห่งนามรูป;

เพราะมีความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งสฬายตนะ;

เพราะมีความดับแห่งสฬายตนะ จึงมีความดับแห่งผัสสะ;

เพราะมีความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา;

เพราะมีความดับแห่งเวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา;

เพราะมีความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับแห่งอุปาทาน;

เพราะมีความดับแห่งอุปาทาน จึงมีความดับแห่งภพ;

เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ;

เพราะมีความดับแห่งชาติ นั่นแล,

ชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น :

ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรากล่าวว่า

ทุกขนิโรธอริยสัจ.

ภิกษุทั้งหลาย !

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ เป็นอย่างไรเล่า ?

มรรคอันประเสริฐ ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้ นั่นเอง, กล่าวคือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ; สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ; สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรากล่าวว่า

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ.

ภิกษุทั้งหลาย !

ธรรมอันเราแสดงแล้วว่า "เหล่านี้ คืออริยสัจทั้งหลาย ๔ ประการ" ดังนี้ เป็นธรรมอันสมณพราหมณ์ผู้รู้ทั้งหลายข่มขี่ไม่ได้ ทำให้เศร้าหมองไม่ได้ ติเตียนไม่ได้ คัดง้างไม่ได้ ดังนี้ อันใด อันเรากล่าวแล้ว; ข้อนั้น เรากล่าวหมายถึงข้อความนี้, ดังนี้ แล.

ติก. อํ. ๒๐/๒๒๒-๒๒๘/๕๐๑.

๒๗

ความเป็นโสดาบัน
ประเสริฐกว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้พระเจ้าจักรพรรดิ ได้ครองความเป็นใหญ่ยิ่งแห่งทวีปทั้งสี่ เบื้องหน้าจากการตายเพราะร่างกายแตกดับ อาจได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เป็นสหายอยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ ถูกแวดล้อมอยู่ด้วยหมู่นางอัปษรในสวนนันทวัน ท้าวเธอเป็นผู้เอิบอิ่มเพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้าอันเป็นของทิพย์อย่างนี้ก็ตาม, แต่กระนั้น ท้าวเธอก็ยัง **รอดพ้นไปไม่ได้จากนรก** จากกำเนิดเดรัจฉาน จากวิสัยแห่งเปรต และจากอบาย ทุคติ วินิบาต.

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วนอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ **แม้เป็นผู้ยังอัตตภาพให้พอเป็นไปด้วยคำข้าวที่ได้มาจากบิณฑบาตด้วยปลีแข้งของตนเอง พันกายด้วยการนุ่งห่มผ้าปอน ๆ ไม่มีชาย, หากแต่ว่าเป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยธรรม ๔ ประการ เธอก็ยังสามารถรอดพ้นเสียได้ จากนรก** จากกำเนิดเดรัจฉาน จากวิสัยแห่งเปรต และจากอบาย ทุคติ วินิบาต.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๔ ประการนั้นเป็นไฉน ? ๔ ประการ คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใส อันหยั่งลงมั่น ไม่หวั่นไหว ในองค์พระพุทธเจ้า...

ในองค์พระธรรม...

ในองค์พระสงฆ์...

เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยศีลทั้งหลาย ชนิดเป็นที่พอใจของเหล่าอริยเจ้า ฯลฯ ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ระหว่างการได้ทวีปทั้งสี่ กับการได้ธรรม ๔ ประการนี้นั้น การได้ทวีปทั้งสี่มีค่าไม่ถึงเสี้ยวที่สิบหก ของการได้ธรรม ๔ ประการนี้ เลย.

มหาวาร. สํ. ๑๙/๔๒๘–๔๒๙/๑๔๑๑–๑๔๑๓.

๒๘

คุณสมบัติของพระโสดาบัน

คหบดี !

ในกาลใด ภัยเวรห้าประการ อันอริยสาวกทำให้สงบรำงับได้แล้ว ด้วย, อริยสาวกประกอบพร้อมแล้วด้วยโสตาปัตติยังคะสี่ ด้วย, อริยญายธรรมเป็นธรรมที่อริยสาวกเห็นแล้วด้วยดี แทงตลอดแล้วด้วยดีด้วยปัญญา ด้วย;

ในกาลนั้น อริยสาวกนั้น เมื่อหวังอยู่ก็พยากรณ์ตนด้วยตน นั่นแหละ ว่า "เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดเดรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุคติ วินิบาตสิ้นแล้ว, เราเป็นผู้ถึงแล้วซึ่งกระแส (แห่งนิพพาน) **มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อนิพพาน มีการตรัสรู้พร้อมเป็นเบื้องหน้า" ดังนี้.**

คหบดี ! **ภัยเวร ๕ ประการ** เหล่าไหนเล่า อันอริยสาวกทำให้สงบรำงับได้แล้ว ?

(๑) คหบดี ! บุคคลผู้ **ฆ่าสัตว์อยู่เป็นปกติ** ย่อมประสบภัยเวรใดในทิฏฐธรรม (ปัจจุบัน) บ้าง, ย่อมประสบภัยเวรใดในสัมปรายิก (ในเวลาถัดมา) บ้าง, ย่อมเสวยทุกขโทมนัสแห่งจิตบ้าง, เพราะปาณาติบาตเป็นปัจจัย; ภัยเวรนั้น ๆ เป็นสิ่งที่อริยสาวกผู้เว้นขาดแล้วจากปาณาติบาต ทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

(๒) คหบดี ! บุคคลผู้ **ถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้อยู่เป็นปกติ** ย่อมประสบภัยเวรใดในทิฏฐธรรมบ้าง, ย่อมประสบภัยเวรใดในสัมปรายิกบ้าง, ย่อมเสวยทุกขโทมนัสแห่งจิตบ้าง, เพราะอทินนาทานเป็นปัจจัย; ภัยเวรนั้น ๆ เป็นสิ่งที่อริยสาวกผู้เว้นขาดแล้วจากอทินนาทาน ทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

(๓) คหบดี ! บุคคลผู้ **ประพฤติผิดในกามทั้งหลายอยู่เป็นปกติ** ย่อมประสบภัยเวรใดในทิฏฐธรรมบ้าง, ย่อมประสบภัยเวรใดในสัมปรายิกบ้าง, ย่อมเสวย

ทุกขโทมนัสแห่งจิตบ้าง, เพราะกาเมสุมิจฉาจารเป็นปัจจัย; ภัยเวรนั้น ๆ เป็นสิ่งที่อริยสาวกผู้เว้นขาดแล้วจากกาเมสุมิจฉาจาร ทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

(๔) คหบดี ! บุคคลผู้ **กล่าวคำเท็จอยู่เป็นปกติ** ย่อมประสบภัยเวรใดในทิฏฐธรรมบ้าง, ย่อมประสบภัยเวรใดในสัมปรายิกบ้าง, ย่อมเสวยทุกขโทมนัสแห่งจิตบ้าง, เพราะมุสาวาทเป็นปัจจัย; ภัยเวรนั้น ๆ เป็นสิ่งที่อริยสาวกผู้เว้นขาดแล้วจากมุสาวาท ทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

(๕) คหบดี ! บุคคลผู้ **ดื่มสุราและเมรัยเป็นที่ตั้งของความประมาทอยู่เป็นปกติ** ย่อมประสบภัยเวรใดในทิฏฐธรรมบ้าง, ย่อมประสบภัยเวรใดในสัมปรายิกบ้าง, ย่อมเสวยทุกขโทมนัสแห่งจิตบ้าง, เพราะสุราเมรยปานะเป็นปัจจัย; ภัยเวรนั้น ๆ เป็นสิ่งที่อริยสาวกผู้เว้นขาดแล้วจากสุราเมรยปานะ ทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

คหบดี ! ภัยเวร ๕ ประการเหล่านี้แล อันอริยสาวกทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

....

คหบดี ! อริยสาวก เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วย**องค์แห่งโสดาบัน ๔ ประการ** เหล่าไหนเล่า ?

(๑) คหบดี ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วย**ความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่นไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า** (พุทธอเวจจัปปสาท) ว่า "เพราะเหตุอย่างนี้ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้สามารถฝึกคนที่ควรฝึกได้ อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์" ดังนี้.

(๒) คหบดี ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วย**ความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่นไม่หวั่นไหว ในพระธรรม** (ธัมมอเวจจัปปสาท) ว่า "พระธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ ไม่จำกัดกาล เป็นสิ่งที่ควร

กล่าวกะผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน” ดังนี้.

(๓) คหบดี ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วย**ความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่นไม่หวั่นไหว ในพระสงฆ์** (สังฆอเวจจัปปสาท) ว่า “สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแล้ว ได้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ คู่แห่งบุรุษสี่คู่ นับเรียงตัวได้แปดบุรุษ นั่นแหละคือสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ เป็นสงฆ์ควรรับทักษิณาทาน เป็นสงฆ์ที่บุคคลทั่วไป จะพึงทำอัญชลี เป็นสงฆ์ที่เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า” ดังนี้.

(๔) คหบดี ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วย**ศีลทั้งหลายในลักษณะเป็นที่พอใจของพระอริยเจ้า** (อริยกันตศีล) : เป็นศีลที่ไม่ขาด

ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นศีลที่เป็นไทจากตัณหา วิญญูชนสรรเสริญ ไม่ถูกทิฏฐิลูบคลำ เป็นศีลที่เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ ดังนี้.

คหบดี ! อริยสาวก เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยองค์แห่งโสดาบัน ๔ ประการ เหล่านี้แล.

....

คหบดี ! ก็ **อริยญายธรรม** เป็นสิ่งที่อริยสาวกเห็นแล้วด้วยดี แทงตลอดแล้วด้วยดี ด้วยปัญญา เป็นอย่างไรเล่า ?

คหบดี ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อม **ทำไว้ในใจโดยแยบคายเป็นอย่างดี ซึ่งปฏิจจสมุปบาทนั่นเทียว** ดังนี้ว่า ***"เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี; เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี; เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป*** : ข้อนี้ได้แก่

สิ่งเหล่านี้คือ เพราะมีอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขารทั้งหลาย; เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ; ... ฯลฯ ... ฯลฯ ... ฯลฯ ... เพราะมีชาติเป็นปัจจัย, ชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน : ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

เพราะความจางคลายดับไปไม่เหลือแห่งอวิชชานั้นนั่นเทียว, จึงมีความดับแห่งสังขาร; เพราะมีความดับแห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญาณ; ... ฯลฯ ... ฯลฯ ... ฯลฯ ... เพราะมีความดับแห่งชาตินั่นแล ชรามรณะโสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น : ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้”.

คหบดี ! อริยญายธรรมนี้แล เป็นสิ่งที่อริยสาวกเห็นแล้วด้วยดี แทงตลอดแล้วด้วยดี ด้วยปัญญา.

....

คหบดี !

ในกาลใดแล **ภัยเวร ๕ ประการ**เหล่านี้ เป็นสิ่งที่อริยสาวกทำให้**สงบรำงับ**ได้แล้ว ด้วย, อริยสาวก เป็น**ผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยโสตาปัตติยังคะสี่**เหล่านี้ด้วย, **อริยญายธรรมนี้** เป็นธรรมอันอริยสาวก**เห็นแล้วด้วยดี แทงตลอดแล้วด้วยดี ด้วยปัญญา** ด้วย;

ในกาลนั้น อริยสาวกนั้น ปรารถนาอยู่
ก็พยากรณ์ตนด้วยตนนั้นแหละว่า
"เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว
มีกำเนิดเดรัจฉานสิ้นแล้ว
มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว
มีอบาย ทุคติ วินิบาตสิ้นแล้ว,
เราเป็นผู้ถึงแล้วซึ่งกระแส (แห่งนิพพาน)
มีธรรมอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อนิพพาน
มีการตรัสรู้พร้อมเป็นเบื้องหน้า" ดังนี้ แล.

นิทาน. สํ. ๑๖/๘๒-๘๕/๑๕๑-๑๕๕.

๒๙

ปาฏิหาริย์ สาม

เกวัฏฏะ ! นี่ปาฏิหาริย์สามอย่าง ที่เราได้ทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ได้.

๓ อย่างอะไรเล่า ? ๓ อย่าง คือ :-

๑. อิทธิปาฏิหาริย์

๒. อาเทสนาปาฏิหาริย์

๓. อนุศาสนีปาฏิหาริย์

(๑) เกวัฏฏะ !

อิทธิปาฏิหาริย์นั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

เกวัฏฏะ ! ภิกษุในกรณีนี้ กระทำอิทธิวิธีมีประการต่าง ๆ : ผู้เดียวแปลงรูปเป็นหลายคน, หลายคนเป็นคนเดียว, ทำที่กำบังให้เป็นที่แจ้ง ทำที่แจ้งให้เป็นที่กำบัง, ไปได้ไม่ขัดข้อง ผ่านทะลุฝา ทะลุกำแพง ทะลุภูเขา

ดุจไปในอากาศว่าง ๆ, ผุดขึ้นและดำรงอยู่ในแผ่นดินได้เหมือนในน้ำ, เดินไปได้เหนือน้ำเหมือนเดินบนแผ่นดิน, ไปได้ในอากาศเหมือนนกมีปีก ทั้งที่ยังนั่งสมาธิคู้บัลลังก์, ลูบคลำดวงจันทร์และดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์อานุภาพมากได้ด้วยฝ่ามือ และแสดงอำนาจทางกายเป็นไปตลอดถึงพรหมโลกได้. เกวัฏฏะ ! กุลบุตรผู้มีศรัทธาเลื่อมใสได้เห็นการแสดงนั้นแล้ว เขาบอกเล่าแก่กุลบุตรอื่นบางคนที่ไม่ศรัทธาเลื่อมใสว่าน่าอัศจรรย์นัก. กุลบุตรผู้ไม่มีศรัทธาเลื่อมใสนั้น ก็จะพึงตอบว่า วิชาชื่อคันธารี[๑] มีอยู่ ภิกษุนั้นแสดงอิทธิวิธีด้วยวิชานั่นเท่านั้น. เกวัฏฏะ ! ท่านจะเข้าใจว่าอย่างไร : ก็คนไม่เชื่อ ไม่เลื่อมใส ย่อมกล่าวตอบผู้เชื่อผู้เลื่อมใสได้อย่างนั้น มิใช่หรือ ?

“พึงตอบได้ พระเจ้าข้า !”.

เกวัฏฏะ !

เราเห็นโทษในการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ ดังนี้แล จึงอึดอัด ขยะแขยง เกลียดชัง ต่ออิทธิปาฏิหาริย์.

---

๑. คันธารี ชื่อมนต์ แต่งโดยฤษีมีนามคันธาระ, อีกความหมายหนึ่งหมายถึงคำแปลว่าในแคว้นคันธาระ.

(๒) เกวัฏฏะ !

อาเทสนาปาฏิหาริย์นั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

เกวัฏฏะ ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมทายจิต ทายความรู้สึกของจิต ทายความตรึก ทายความตรอง ของสัตว์เหล่าอื่น ของบุคคลเหล่าอื่นได้ ว่า ใจของท่านเช่นนี้ ใจของท่านมีประการนี้ ใจของท่านมีด้วยอาการอย่างนี้. ... ฯลฯ ... กุลบุตรผู้ไม่เชื่อ ไม่เลื่อมใส ย่อมค้านกุลบุตรผู้เชื่อ ผู้เลื่อมใส ว่า วิชาชื่อมณิกา มีอยู่ ภิกษุนั้นกล่าวทายใจได้เช่นนั้น ๆ ก็ด้วยวิชานั้น (หาใช่มีปาฏิหาริย์ไม่), เกวัฏฏะ ! ท่านจะเข้าใจว่าอย่างไร : ก็คนไม่เชื่อ ไม่เลื่อมใส ย่อมกล่าวตอบผู้เชื่อผู้เลื่อมใสได้อย่างนั้น มิใช่หรือ ?

"พึงตอบได้ พระเจ้าข้า !".

เกวัฏฏะ !

เราเห็นโทษในการแสดงอาเทสนาปาฏิหาริย์ดังนี้แลจึงอึดอัด ขยะแขยง เกลียดชัง ต่ออาเทสนาปาฏิหาริย์.

(๓) เกวัฏฏะ !

อนุศาสนีปาฏิหาริย์นั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

เกวัฏฏะ ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมสั่งสอนว่า "ท่านจงตรึกอย่างนี้ ๆ อย่าตรึกอย่างนั้น ๆ, จงทำไว้ในใจอย่างนี้ ๆ อย่าทำไว้ในใจอย่างนั้น ๆ, จงละสิ่งนี้ จงเข้าถึงสิ่งนี้ ๆ แล้วแลอยู่" ดังนี้. เกวัฏฏะ ! นี้เราเรียกว่า อนุศาสนีปาฏิหาริย์.

เกวัฏฏะ ! ข้ออื่นยังมีอีก : ตถาคตเกิดขึ้นในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ชอบเอง สมบูรณ์ด้วยวิชชาและจรณะ ดำเนินไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกคนควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ เป็นผู้เบิกบานแล้ว จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์. ตถาคตนั้นทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้ กับทั้งเทวดา มาร พรหม หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาพร้อมทั้งมนุษย์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตาม. ตถาคตนั้นแสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้น–ท่ามกลาง–ที่สุด, ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถะและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง. คหบดีหรือบุตรคหบดีหรือผู้เกิดใน

ตระกูลใดตระกูลหนึ่งในภายหลังก็ดี ได้ฟังธรรมนั้นแล้ว เกิดศรัทธาในตถาคต. เขาผู้ประกอบด้วยศรัทธา ย่อมพิจารณาเห็นว่า “ฆราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี, บรรพชาเป็นโอกาสว่าง; การที่คนอยู่ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียว เหมือนสังข์ที่เขาขัดแล้วนั้น ไม่ทำได้โดยง่าย. ถ้ากระไร เราจะปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสายะ ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือนเถิด”, ดังนี้. โดยสมัยอื่นต่อมา เขาละกองสมบัติน้อยใหญ่และวงศ์ญาติน้อยใหญ่ ปลงผมและหนวด ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือนแล้ว. ภิกษุนั้น ผู้บวชแล้วอย่างนี้ สำรวมแล้วด้วยความสำรวมในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร, มีปกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้ว่าเป็นโทษเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย, ประกอบแล้วด้วยกายกรรมวจีกรรมอันเป็นกุศล, มีอาชีวะบริสุทธิ์, ถึงพร้อมด้วยศีล, มีทวารอันคุ้มครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย, ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ, มีความสันโดษ.

เกวัฏฏะ ! ภิกษุถึงพร้อมด้วยศีล เป็นอย่างไรเล่า ?

เกวัฏฏะ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ละการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกล่วงไป เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางท่อนไม้และศัสตราเสียแล้ว มีความละอาย ถึงความเอ็นดูกรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงอยู่. เกวัฏฏะ ! นี้เราเรียกว่า อนุศาสนีปาฏิหาริย์. ...

เกวัฏฏะ ! ภิกษุนั้น ครั้นจิตตั้งมั่นบริสุทธิ์ผ่องใส ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้อย่างไม่หวั่นไหว เช่นนี้แล้ว, เธอก็น้อมจิตไปเฉพาะต่ออาสวักขยญาณ. เธอย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า **“นี้ทุกข์, นี้เหตุให้เกิดขึ้นแห่งทุกข์, นี้ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี้ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์”**; และรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า **“เหล่านี้อาสวะ, นี้เหตุเกิดขึ้นแห่งอาสวะ, นี้ความดับไม่เหลือแห่งอาสวะ, นี้ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งอาสวะ”**. เมื่อเธอรู้อยู่อย่างนี้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็พ้นจากกามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ. ครั้นจิตหลุดพ้นแล้ว

ก็เกิดญาณหยั่งรู้ว่า "จิตพ้นแล้ว". เธอรู้ชัดว่า "ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก" ดังนี้.

เกวัฏฏะ ! เปรียบเหมือนห้วงน้ำใสที่ไหล่เขา ไม่ขุ่นมัว, คนมีจักษุดียืนอยู่บนฝั่งในที่นั้น, เขาเห็นหอยต่างๆ บ้าง กรวดและหินบ้าง ฝูงปลาบ้าง อันหยุดอยู่และว่ายไปในห้วงน้ำนั้น, เขาจะสำเหนียกใจอย่างนี้ว่า "ห้วงน้ำนี้ใส ไม่ขุ่นเลย หอย ก้อนกรวด ปลาทั้งหลายเหล่านี้ หยุดอยู่บ้าง ว่ายไปบ้าง ในห้วงน้ำนั้น" ดังนี้; ฉันใดก็ฉันนั้น. เกวัฏฏะ ! นี้เราเรียกว่า อนุศาสนีปาฏิหาริย์.

เกวัฏฏะ ! เหล่านี้แล ปาฏิหาริย์ ๓ อย่าง ที่เราได้ทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามด้วย.

สี. ที. ๙/๒๗๓–๒๗๗/๓๓๙–๓๔๒.

๓๐

ผู้อยู่ใกล้นิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย !

ภิกษุ เมื่อประกอบพร้อมด้วยธรรมสี่อย่างแล้ว ไม่อาจที่จะเสื่อมเสีย มีแต่จะอยู่ใกล้นิพพานอย่างเดียว.

ธรรมสี่อย่างอะไรบ้างเล่า ?

ธรรมสี่อย่าง
คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล,

เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย,

เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ,

เป็นผู้ตามประกอบในชาคริยธรรมอยู่เนืองนิจ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ภิกษุ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล, มีการสำรวมด้วยปาติโมกขสังวร, มีมรรยาทและโคจรสมบูรณ์อยู่, เป็นผู้เห็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้เล็กน้อย, สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ภิกษุ เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย และได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ก็ไม่รวบถือเอาทั้งหมด และไม่แยกถือเอาเป็นส่วน ๆ[๑] สิ่งที่เป็นบาปอกุศล คืออภิชฌาและโทมนัส

---

๑. คือการไม่รวบถือเอาผัสสะทั้งหมด เป็นตัวเรา ของเรา หรือ ไม่แยกถือแต่ละส่วน ขององค์ประกอบผัสสะว่า เป็นตัวเรา ของเรา (สำหรับผู้เดินมรรคในระดับผัสสะ), และการไม่ถือเอาเป็นอารมณ์สำหรับยินดียินร้าย ทั้งโดยส่วนรวม และส่วนปลีกย่อย ของอารมณ์นั้น ๆ (สำหรับผู้เดินมรรคในระดับเวทนา).

มักไหลไปตามภิกษุผู้ไม่สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ, เธอก็ปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้, เธอรักษาและถึงความสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่าเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ภิกษุ เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้วจึงฉันอาหาร, ไม่ฉันเพื่อเล่น ไม่ฉันเพื่อมัวเมา ไม่ฉันเพื่อประดับ ไม่ฉันเพื่อตกแต่ง, แต่ฉันเพียงเพื่อให้กายนี้ตั้งอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อป้องกันความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ โดยกำหนดรู้ว่า "เราจะกำจัดเวทนาเก่า (คือหิว) เสียแล้ว ไม่ทำเวทนาใหม่ (คืออิ่มจนอึดอัด) ให้เกิดขึ้น, ความที่อายุดำเนินไปได้ ความไม่มีโทษเพราะอาหาร และความอยู่ผาสุกสำราญจะมีแก่เรา" ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ภิกษุ เป็นผู้ตามประกอบในชาคริยธรรมอยู่เนืองนิจ** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากกิเลสที่กั้นจิต ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดวันยันค่ำไปจนสิ้นยามแรกแห่งราตรี, ครั้นยามกลางแห่งราตรี ย่อมสำเร็จการนอนอย่างราชสีห์ (คือ) ตะแคงข้างขวา เท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะในการลุกขึ้น, ครั้นยามสุดท้ายแห่งราตรี กลับลุกขึ้นแล้ว ก็ชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากกิเลสที่กั้นจิต ด้วยการเดินจงกรม และด้วยการนั่งอีก. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้ตามประกอบในชาคริยธรรมอยู่เนืองนิจ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ **เมื่อประกอบพร้อมด้วยธรรมสี่อย่างเหล่านี้แล้ว ไม่อาจที่จะเสื่อมเสีย มีแต่จะอยู่ใกล้นิพพานอย่างเดียวแล.**

จตุกฺก. อํ. ๒๑/๕๐-๕๒/๓๗.

๓๑

ลักษณะแห่งอินทรียภาวนาชั้นเลิศ

อานนท์ !

อินทรียภาวนาชั้นเลิศ (อนุตฺตรา อินฺทฺริยภาวนา) **ในอริยวินัย** เป็นอย่างไรเล่า ?

อานนท์ ! ในกรณีนี้ **อารมณ์อันเป็นที่ชอบใจ-ไม่เป็นที่ชอบใจ-เป็นที่ชอบใจและไม่เป็นที่ชอบใจ เกิดขึ้นแก่ภิกษุ เพราะเห็นรูปด้วยตา. ภิกษุนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า** "อารมณ์ที่เกิดขึ้นแล้วแก่เรานี้ เป็นสิ่งที่มีปัจจัย ปรุงแต่ง (สงฺขต) เป็นของหยาบ ๆ (โอฬาริก) เป็นสิ่งที่อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น (ปฏิจฺจ สมุปฺปนฺน); แต่มีสิ่งโน้นซึ่งรำงับและประณีต, กล่าวคือ อุเบกขา" ดังนี้. (เมื่อรู้ชัดอย่างนี้) อารมณ์อันเป็นที่ชอบใจ-ไม่เป็นที่ชอบใจ-เป็นที่ชอบใจและไม่เป็นที่ชอบใจ อันบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น ย่อมดับไป อุเบกขายังคงดำรงอยู่.

อานนท์ ! **อารมณ์อันเป็นที่ชอบใจ–ไม่เป็นที่ชอบใจ–เป็นที่ชอบใจและไม่เป็นที่ชอบใจ อันบังเกิดขึ้นแล้วแก่ภิกษุนั้น ย่อมดับไปเร็วเหมือนการกะพริบตาของคน ส่วนอุเบกขายังคงเหลืออยู่.**

อานนท์ !

นี้แล เราเรียกว่า อินทรียภาวนาชั้นเลิศในอริยวินัย ในกรณีแห่ง รูปที่รู้แจ้งด้วยจักษุ.

(ในกรณีแห่ง **เสียงที่รู้แจ้งด้วยโสตะ กลิ่นที่รู้แจ้งด้วยฆานะ รสที่รู้แจ้งด้วยชิวหา โผฏฐัพพะที่รู้แจ้งด้วยผิวกาย และธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งด้วยใจ** ก็ได้ตรัสไว้โดยหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน; ต่างกันแต่อุปมาแห่งความเร็วในการดับแห่งอารมณ์นั้น ๆ, เช่น ในกรณีแห่งเสียงเปรียบด้วยความเร็วแห่ง **การดีดนิ้วมือ** เป็นต้น).

อุปริ. ม. ๑๔/๕๔๑–๕๔๕/๘๕๖–๘๖๑.

(เรื่องที่ควรดูประกอบด้วยกับบทนี้ อยู่ในบทที่ ๓๙ หน้า ๑๑๙ เรื่อง นิพพานเพราะไม่ยึดถือธรรมที่ได้บรรลุ).

๓๒

สิ้นกิเลสก็แล้วกัน ไม่ต้องรู้ว่าสิ้นไปเท่าไร

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนรอยนิ้วมือหรือรอยนิ้วหัวแม่มือ ย่อมปรากฏอยู่ที่ด้ามเครื่องมือของพวกช่างไม้ หรือลูกมือของพวกช่างไม้ แต่เขาก็ไม่มีความรู้ว่า ด้ามเครื่องมือของเรา วันนี้สึกไปเท่านี้ วานนี้สึกไปเท่านี้ วันอื่น ๆ สึกไปเท่านี้ ๆ คงรู้แต่ว่ามันสึกไป ๆ เท่านั้น, นี้ฉันใด; ภิกษุทั้งหลาย ! **เมื่อภิกษุตามประกอบภาวนาอยู่ ก็ไม่รู้อย่างนี้ว่า วันนี้อาสวะของเราสิ้นไปเท่านี้ วานนี้สิ้นไปเท่านี้ วันอื่น ๆ สิ้นไปเท่านี้ ๆ รู้แต่เพียงว่าสิ้นไปในเมื่อมันสิ้นไป ๆ เท่านั้น**, ฉันใดก็ฉันนั้น.

สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๒๗–๑๒๙/๖๘.

๓๓

ตถาคตเป็นเพียงผู้บอก จะถึงที่หมายต้องเดินเอาเอง

“ก็สาวกของพระโคดมผู้เจริญ เมื่อพระโคดมกล่าวสอน พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ ทุก ๆ รูปได้บรรลุนิพพานอันเป็นผลสำเร็จถึงที่สุดอย่างยิ่งหรือ ? หรือว่าไม่ได้บรรลุ ?”.

พราหมณ์ผู้หนึ่งทูลถาม พระผู้มีพระภาค.

พราหมณ์ ! สาวกของเรา แม้เรากล่าวสอน พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ น้อยพวกที่ได้บรรลุนิพพาน อันเป็นผลสำเร็จถึงที่สุดอย่างยิ่ง, บางพวกไม่ได้บรรลุ.

“พระโคดมผู้เจริญ ! อะไรเล่าเป็นเหตุ อะไรเล่าเป็นปัจจัย, ที่พระนิพพานก็ยังตั้งอยู่, หนทางที่ยังสัตว์ให้ถึงนิพพานก็ยังตั้งอยู่. พระโคดมผู้ชักชวน (เพื่อดำเนินไป) ก็ยังตั้งอยู่, ทำไมน้อยพวกที่บรรลุ และบางพวกไม่บรรลุ ?”.

พราหมณ์ ! เราจักย้อนถามท่านในเรื่องนี้, ท่านจงตอบตามควร. ท่านเป็นผู้ชำชองในหนทางไปสู่เมืองราชคฤห์มิใช่หรือ ? มีบุรุษผู้จะไปเมืองราชคฤห์เข้ามาหาและกล่าวกับท่านว่า "ท่านผู้เจริญ ! ข้าพเจ้าปรารถนาจะไปเมืองราชคฤห์ ขอท่านจงชี้บอกทางไปเมืองราชคฤห์ แก่ข้าพเจ้าเถิด" ดังนี้; ท่านก็จะกล่าวกะบุรุษผู้นั้นว่า "มาซิท่าน ทางนี้ไปเมืองราชคฤห์ ไปได้ครู่หนึ่งจักพบบ้านชื่อโน้น แล้วจักเห็นนิคมชื่อโน้น จักเห็นสวนและป่าอันน่ารื่นรมย์ จักเห็นภูมิภาคอันน่ารื่นรมย์ สระโบกขรณีอันน่ารื่นรมย์ของเมืองราชคฤห์" ดังนี้. บุรุษนั้นอันท่านพร่ำบอกพร่ำชี้ให้อย่างนี้ ก็ยังถือเอาทางผิด กลับหลังตรงกันข้ามไป, ส่วนบุรุษอีกคนหนึ่ง ไปถึงเมืองราชคฤห์ได้โดยสวัสดี. พราหมณ์เอย ! อะไรเล่าเป็นเหตุ อะไรเล่าเป็นปัจจัย ที่เมืองราชคฤห์ก็ยังตั้งอยู่ ท่านผู้ชี้บอกก็ยังตั้งอยู่ แต่ทำไมบุรุษผู้หนึ่งกลับหลงผิดทาง ส่วนบุรุษอีกผู้หนึ่งไปถึงเมืองราชคฤห์ได้โดยสวัสดี ?

"พระโคดมผู้เจริญ ! ในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าจักทำอย่างไรได้เล่า, เพราะข้าพเจ้าเป็นแต่เพียงผู้บอกทางเท่านั้น".

พราหมณ์ ! ฉันใดก็ฉันนั้นแล, ที่พระนิพพานก็ยังตั้งอยู่ ทางเป็นเครื่องถึงพระนิพพาน ก็ยังตั้งอยู่ เราผู้ชักชวนก็ยังตั้งอยู่; แต่สาวกแม้เรากล่าวสอนพร่ำสอนอยู่อย่างนี้ น้อยพวกที่ได้บรรลุนิพพานอันเป็นผลสำเร็จถึงที่สุดอย่างยิ่ง, บางพวกไม่ได้บรรลุ.

พราหมณ์ ! ในเรื่องนี้ เราจักทำอย่างไรได้เล่า, เพราะ**เราเป็นแต่เพียงผู้บอกทาง**เท่านั้น.

อุปริ. ม. ๑๔/๘๕-๘๗/๑๐๑-๑๐๓.

๓๔

เหตุให้ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! อะไรหนอเป็นเหตุ อะไรหนอเป็นปัจจัย ที่ทำให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ไม่ปรินิพพานในทิฏฐธรรม (ปัจจุบัน) ?".

ท่านผู้เป็นจอมเทพ ! **รูป** ทั้งหลาย ที่จะพึงรู้ได้ด้วยจักษุ มีอยู่, เป็นรูปที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด. ถ้าว่า ภิกษุย่อมเพลิดเพลิน พร่ำสรรเสริญ เมาหมกอยู่ ซึ่งรูปนั้นแล้วไซร้; เมื่อภิกษุนั้นเพลิดเพลิน พร่ำสรรเสริญ เมาหมกซึ่งรูปนั้นอยู่, วิญญาณนั้น เป็นวิญญาณอันตัณหาในอารมณ์คือรูป อาศัยแล้ว วิญญาณนั้นคืออุปาทาน.[๑]

---

๑. ในที่นี้หมายถึงวิญญาณที่รู้สึกต่อความเพลิน และความมัวเมาในรูปนั้น ไม่ใช่จักขุวิญญาณที่เห็นรูปตามธรรมดา.

ท่านผู้เป็นจอมเทพ ! ภิกษุผู้ **มีอุปาทาน ย่อมไม่ปรินิพพาน.**

[ในกรณีแห่ง **เสียง** ที่จะพึงรู้สึกด้วยโสตะ **กลิ่น** ที่จะพึงรู้สึกด้วยฆานะ **รส** ที่จะพึงรู้สึกด้วยชิวหา **สัมผัสทางกาย** ที่จะพึงรู้สึกด้วยกายะ (ผิวกายทั่วไป) และ**ธรรมารมณ์** ที่จะพึงรู้สึกด้วยมนะ ก็ได้ตรัสไว้ด้วยข้อความทำนองเดียวกันกับในกรณีแห่งรูปที่จะพึงรู้ได้ด้วยจักษุ ข้างบนนั้น].

ท่านผู้เป็นจอมเทพ ! นี้แลเป็นเหตุ นี้เป็นปัจจัย ที่ทำให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ไม่ปรินิพพานในทิฏฐธรรม (ปัจจุบัน).

สฬา. สํ. ๑๘/๑๒๘/๑๗๘.

๓๕

หมด "อาหาร" ก็นิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าไม่มีราคะ ไม่มีนันทิ ไม่มีตัณหา ใน **อาหารคือคำข้าว** ก็ดี ใน **อาหารคือผัสสะ** ก็ดี ใน **อาหารคือมโนสัญเจตนา** ก็ดี ใน **อาหารคือวิญญาณ** ก็ดี แล้วไซร้, วิญญาณก็เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญงอกงามอยู่ไม่ได้ในสิ่งนั้น ๆ. วิญญาณตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญงอกงามอยู่ไม่ได้ในที่ใด, การก้าวลงแห่งนามรูป ย่อมไม่มีในที่นั้น; การก้าวลงแห่งนามรูป ไม่มีในที่ใด, ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ย่อมไม่มีในที่นั้น; ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ไม่มีในที่ใด, การบังเกิดในภพใหม่ต่อไป ย่อมไม่มีในที่นั้น; การบังเกิดในภพใหม่ต่อไป ไม่มีในที่ใด, ชาติชราและมรณะต่อไป ย่อมไม่มีในที่นั้น; ชาติชราและมรณะต่อไป ไม่มีในที่ใด, ภิกษุทั้งหลาย ! เราเรียก "ที่" นั้นว่าเป็น **"ที่ไม่โศก ไม่มีธุลี และไม่มีความคับแค้น"** ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนเรือนยอดหรือศาลาเรือนยอด ที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือหรือใต้ก็ตาม เป็นเรือนมีหน้าต่างทางทิศตะวันออก. ครั้นดวงอาทิตย์ขึ้นมา แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์ส่องเข้าไปทางช่องหน้าต่างแล้ว จักตั้งอยู่ที่ส่วนไหนแห่งเรือนนั้นเล่า ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์จักปรากฏที่ฝาเรือนข้างในด้านทิศตะวันตก พระเจ้าข้า !".

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าฝาเรือนทางทิศตะวันตกไม่มีเล่า แสงแห่งดวงอาทิตย์นั้น จักปรากฏอยู่ที่ไหน ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั้นจักปรากฏที่พื้นดิน พระเจ้าข้า !".

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าพื้นดินไม่มีเล่า แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั้น จักปรากฏที่ไหน ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั้นจักปรากฏในน้ำพระเจ้าข้า !".

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าน้ำไม่มีเล่า แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั้น จักปรากฏที่ไหนอีก ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์นั้นย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏแล้ว พระเจ้าข้า !".

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดก็ฉันนั้นแล :

ถ้าไม่มีราคะ ไม่มีนันทิ ไม่มีตัณหา ในอาหารคือคำข้าวก็ดี ในอาหารคือผัสสะก็ดี ในอาหารคือมโนสัญเจตนาก็ดี ในอาหารคือวิญญาณก็ดี แล้วไซร้, วิญญาณก็เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญงอกงามอยู่ไม่ได้ ในอาหารคือคำข้าวเป็นต้นนั้น ๆ.

วิญญาณตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญงอกงามอยู่ไม่ได้ในที่ใด, การก้าวลงแห่งนามรูป ย่อมไม่มีในที่นั้น;

การก้าวลงแห่งนามรูป ไม่มีในที่ใด, ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ย่อมไม่มีในที่นั้น;

ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ไม่มีในที่ใด, การบังเกิดในภพใหม่ต่อไป ย่อมไม่มีในที่นั้น;

การบังเกิดในภพใหม่ต่อไป ไม่มีในที่ใด, ชาติชราและมรณะต่อไป ย่อมไม่มีในที่นั้น;

ชาติชรามรณะต่อไป ไม่มีในที่ใด, ภิกษุทั้งหลาย ! เราเรียก "ที่" นั้น ว่าเป็น "ที่ไม่โศก ไม่มีธุลี และไม่มีความคับแค้น" ดังนี้.

นิทาน. สํ. ๑๖/๑๒๔-๑๒๖/๒๔๘-๒๔๙.

๓๖

กฎอิทัปปัจจยตา หรือ หัวใจปฏิจจสมุปบาท

อิมสฺมึ สติ	อิทํ โหติ
เมื่อสิ่งนี้ มี	**สิ่งนี้ ย่อมมี**
อิมสฺสุปฺปาทา	อิทํ อุปฺปชฺชติ
เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้	**สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น**
อิมสฺมึ อสติ	อิทํ นโหติ
เมื่อสิ่งนี้ ไม่มี	**สิ่งนี้ ย่อมไม่มี**
อิมสฺส นิโรธา	อิทํ นิรุชฺฌติ
เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้	**สิ่งนี้ จึงดับไป**

ม. ม. ๑๓/๓๕๔-๓๕๖/๓๗๑.

นิทาน. สํ. ๑๖/๘๔/๑๕๔, ...ฯลฯ...

๓๗

ปฏิจจสมุปบาท คือ ธรรมอันเป็นธรรมชาติ อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย ! อะไรเล่าที่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท ?

ภิกษุทั้งหลาย ! :

เพราะมีอวิชชา เป็นปัจจัย จึงมี สังขารทั้งหลาย;
เพราะมีสังขาร เป็นปัจจัย จึงมี วิญญาณ;
เพราะมีวิญญาณ เป็นปัจจัย จึงมี นามรูป;
เพราะมีนามรูป เป็นปัจจัย จึงมี สฬายตนะ;
เพราะมีสฬายตนะ เป็นปัจจัย จึงมี ผัสสะ;
เพราะมีผัสสะ เป็นปัจจัย จึงมี เวทนา;
เพราะมีเวทนา เป็นปัจจัย จึงมี ตัณหา;
เพราะมีตัณหา เป็นปัจจัย จึงมี อุปาทาน;
เพราะมีอุปาทาน เป็นปัจจัย จึงมี ภพ;
เพราะมีภพ เป็นปัจจัย จึงมี ชาติ;
เพราะมีชาติ เป็นปัจจัย, ชรามรณะโสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน :

ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้
ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท.

เพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือแห่งอวิชชานั้นนั่นเทียว,
จึงมีความดับแห่งสังขาร;
เพราะมีความดับแห่งสังขาร
จึงมีความดับแห่งวิญญาณ;
เพราะมีความดับแห่งวิญญาณ
จึงมีความดับแห่งนามรูป;
เพราะมีความดับแห่งนามรูป
จึงมีความดับแห่งสฬายตนะ;
เพราะมีความดับแห่งสฬายตนะ
จึงมีความดับแห่งผัสสะ;
เพราะมีความดับแห่งผัสสะ
จึงมีความดับแห่งเวทนา;

เพราะมีความดับแห่งเวทนา
จึงมีความดับแห่งตัณหา;
เพราะมีความดับแห่งตัณหา
จึงมีความดับแห่งอุปาทาน;
เพราะมีความดับแห่งอุปาทาน
จึงมีความดับแห่งภพ;
เพราะมีความดับแห่งภพ
จึงมีความดับแห่งชาติ;
เพราะมีความดับแห่งชาติ นั่นแล
ชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย
จึงดับสิ้น :

ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้
ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้.

นิทาน. สํ. ๑๖/๑/๑.

๓๘

ปัญญา สติ กับนามรูปดับ เพราะวิญญาณดับ

“ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ !
ข้าพระองค์กราบทูลถามแล้ว
ขอพระองค์จงตรัสบอกธรรมนั้น คือ
ปัญญาและสติกับนามรูป แก่ข้าพระองค์เถิด;
ปัญญาและสติกับนามรูปนั้น จะดับไปที่ไหน ?”.

อชิตะ !
ท่านถามปัญหานั้นข้อใด
เราจะแก้ปัญหา ข้อนั้นแก่ท่าน :

นามและรูป ย่อมดับไม่เหลือในที่ใด,
ปัญญาและสติกับนามรูปนั้น ก็ย่อมดับไปในที่นั้น,
เพราะความดับไปแห่งวิญญาณ แล.

สุตฺต. ขุ. ๒๕/๕๓๐-๕๓๑/๔๒๕.
จูฬนิ. ขุ. ๓๐/๒๐-๒๑/๘๐,๘๕.

๓๙

นิพพานเพราะไม่ยึดถือธรรมที่ได้บรรลุ

อานนท์ ! ส่วนภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปฏิบัติอย่างนั้นแล้ว ย่อมได้เฉพาะซึ่งอุเบกขา ว่า **“ถ้าไม่ควรมี และไม่พึงมีแก่เรา, ก็ต้องไม่มีแก่เรา; สิ่งใดมีอยู่ สิ่งใดมีแล้ว, เราจะละสิ่งนั้นเสีย”** ดังนี้. ภิกษุ (บางรูป) นั้น ย่อมไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่ำสรรเสริญ ไม่เมาหมกอยู่ ซึ่งอุเบกขานั้น, เมื่อไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่ำสรรเสริญ ไม่เมาหมกอยู่ ซึ่งอุเบกขานั้น, วิญญาณของเธอก็ไม่เป็นธรรมชาติอาศัยซึ่งอุเบกขานั้น ไม่มีอุเบกขานั้นเป็นอุปาทาน.

อานนท์ !

ภิกษุผู้ไม่มีอุปาทาน ย่อมปรินิพพานแล.

อุปริ. ม. ๑๔/๗๙/๙๑.

๔๐

การปรินิพพาน

สัตว์ทั้งปวง ทั้งที่เป็นคนหนุ่ม คนแก่, ทั้งที่เป็นคนพาลและบัณฑิต, ทั้งที่มั่งมี และยากจน ล้วนแต่มีความตายเป็นที่ไปถึงในเบื้องหน้า. เปรียบเหมือนภาชนะดินที่ช่างหม้อปั้นแล้ว ทั้งเล็กและใหญ่ ทั้งที่สุกแล้วและยังดิบ ล้วนแต่มีการแตกทำลายเป็นที่สุด ฉันใด; ชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลายก็มีความตายเป็นเบื้องหน้า ฉันนั้น.

วัยของเรา แก่หง่อมแล้ว ชีวิตของเราริบหรี่แล้ว, เราจักละพวกเธอไป. สรณะของตัวเองเราได้ทำไว้แล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! **พวกเธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท มีสติ มีศีล เป็นอย่างดี มีความดำริอันตั้งไว้แล้วด้วยดี ตามรักษาซึ่งจิตของตนเถิด.**

ในธรรมวินัยนี้, ภิกษุใดเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว จักละชาติสงสาร ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

มหา. ที. ๑๐/๑๔๑-๑๔๒/๑๐๘.

๔๑

ผู้หลุดพ้นได้เพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น

ในกาลไหน ๆ ท่านเหล่าใด
เห็นภัยในความยึดถือ
อันเป็นตัวเหตุให้เกิดและให้ตายแล้ว

เลิกยึดมั่น ถือมั่น หลุดพ้นไปได้
เพราะอาศัยนิพพาน
อันเป็นธรรมที่สิ้นไปแห่งความเกิดความตาย;

เหล่าท่านผู้เช่นนั้น
ย่อมประสบความสุข
ลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษม

เป็นผู้ดับเย็นได้ ในปัจจุบันนี้เอง
ล่วงเวรล่วงภัยทุกอย่างเสียได้
และก้าวล่วงเสียได้ ซึ่งความทุกข์ทั้งปวง.

อุปริ. ม. ๑๔/๓๔๖–๓๔๗/๕๒๕.

๔๒

ธรรมเป็นส่วนแห่งวิชา

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๒ อย่างเหล่านี้ เป็นส่วนแห่งวิชชา มีอยู่. ๒ อย่าง อะไรเล่า ? ๒ อย่าง คือ **สมถะและวิปัสสนา.**

ภิกษุทั้งหลาย !
สมถะ เมื่ออบรมแล้ว จะได้ประโยชน์อะไร ?
อบรมแล้ว **จิตจะเจริญ.**
จิตเจริญแล้ว จะได้ประโยชน์อะไร ?
เจริญแล้ว **จะละราคะได้.**

ภิกษุทั้งหลาย !
วิปัสสนาเล่า **เมื่อเจริญแล้ว** จะได้ประโยชน์อะไร ?
เจริญแล้ว **ปัญญาจะเจริญ.**
ปัญญาเจริญแล้ว จะได้ประโยชน์อะไร ?
เจริญแล้ว **จะละอวิชชาได้** แล.

ทุก. อํ. ๒๐/๗๗-๗๘/๒๗๕.

๔๓

คำชี้ชวนวิงวอน

ภิกษุทั้งหลาย ! โยคกรรม อันเธอพึงกระทำ เพื่อให้รู้ว่า "นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับสนิทแห่งทุกข์ นี้ทางให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์".

**นิพพาน เราได้แสดงแล้ว,
ทางให้ถึงนิพพาน เราก็ได้แสดงแล้ว แก่เธอทั้งหลาย.
กิจใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดู แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล
อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอ.**

**นั่น โคนไม้; นั่น เรือนว่าง.
พวกเธอจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท,
อย่าเป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.
นี่แหละ วาจาเครื่องพร่ำสอนของเรา แก่เธอทั้งหลาย.**

มหาวาร. สํ. ๑๙/๔๑๗/๑๖๕๔.,

สฬา. สํ. ๑๘/๔๕๒/๗๔๑.

ขอนอบน้อมแด่

ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ

พระองค์นั้นด้วยเศียรเกล้า

ตถาคตสาวโก

(สาวกตถาคต)

คณะงานธัมมะวัดนาป่าพง

(กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม)

มูลนิธิพุทธโฆษณ์

มูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ผู้ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธวจน

เริ่มจากชาวพุทธกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่ง ได้มีโอกาสมาฟังธรรมบรรยายจากท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ที่เน้นการนำพุทธวจน (ธรรมวินัยจากพุทธโอษฐ์ที่พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่าทรงตรัสไว้ดีแล้ว บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ทั้งเนื้อ ความและพยัญชนะ) มาใช้ในการถ่ายทอดบอกสอน ซึ่งเป็นรูปแบบการแสดงธรรมที่ตรงตามพุทธบัญญัติตามที่ ทรงรับสั่งแก่พระอรหันต์ ๖๐ รูปแรกที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันในการประกาศพระสัท ธรรม และ**เป็นลักษณะเฉพาะที่ภิกษุในครั้งพุทธกาลใช้เป็นมาตรฐานเดียว**

หลักพุทธวจนนี้ ได้เข้ามาตอบคำถาม ต่อความลังเลสงสัย ได้เข้ามาสร้างความชัดเจน ต่อความพร่าเลือนสับสน ในข้อธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมชาวพุทธ ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นผลจากสาเหตุเดียวคือ การไม่ใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นในการศึกษาเล่าเรียน

ด้วยศรัทธาอย่างไม่หวั่นไหวต่อองค์สัมมาสัมพุทธะ ในฐานะพระศาสดา ท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ ได้ประกาศอย่างเป็นทางการว่า “อาตมาไม่มีคำสอนของตัวเอง” และใช้เวลาที่มีอยู่ ไปกับการรับสนองพุทธประสงค์ ด้วยการโฆษณาพุทธวจน เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และความประสานเป็นหนึ่งเดียวของชาวพุทธ

เมื่อกลับมาใช้หลักพุทธวจน เหมือนที่เคยเป็นในครั้งพุทธกาล สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ความชัดเจนสอดคล้องลงตัว ในความรู้ความเข้าใจ ไม่ว่าในแง่ของหลักธรรม ตลอดจนมรรควิธีที่ตรง และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผล รู้เห็นประจักษ์ได้จริงด้วยตนเองทันที ด้วยเหตุนี้ **ชาวพุทธที่เห็นคุณค่าในคำของพระพุทธเจ้าจึงขยายตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ เกิดเป็น “กระแสพุทธวจน”** ซึ่งเป็นพลังเงียบที่กำลังจะกลายเป็นคลื่นลูกใหม่ ในการกลับไปใช้ระบบการเรียนรู้พระสัทธรรม เหมือนดังครั้งพุทธกาล

ด้วยการขยายตัวของกระแสพุทธวจนนี้ สื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ หรือซีดี ซึ่งแจกฟรีแก่ญาติโยมเริ่มมีไม่พอเพียงในการแจก ทั้งนี้เพราะจำนวนของผู้ที่สนใจเห็นความสำคัญของพุทธวจน ได้ขยายตัวมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับว่าท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล เคร่งครัดในข้อวัตรปฏิบัติที่พระศาสดาบัญญัติไว้ อันเป็นธรรมวินัยที่ออกจากพระโอษฐ์ของตถาคตโดยตรง การเผยแผ่พุทธวจนที่ผ่านมา จึงเป็นไปในลักษณะสันโดษตามมีตามได้ เมื่อมีโยมมาปวารณาเป็นเจ้าภาพในการจัดพิมพ์ ได้มาจำนวนเท่าไหร่ ก็ทยอยแจกไปตามที่มีเท่านั้น เมื่อมีมา ก็แจกไป เมื่อหมด ก็คือหมด

เนื่องจากว่า หน้าที่ในการดำรงพระสัทธรรมให้ตั้งมั่นสืบไป ไม่ได้ผูกจำกัดอยู่แต่เพียงพุทธสาวกในฐานะของสงฆ์เท่านั้น ฆราวาสกลุ่มหนึ่งซึ่งเห็นความสำคัญของพุทธวจน จึงรวมตัวกันเข้ามาช่วยขยายผลในสิ่งที่ท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ทำอยู่แล้ว นั่นคือ การนำพุทธวจนมาเผยแพร่โฆษณา โดยพิจารณาตัดสินใจจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้การดำเนินการต่างๆ ทั้งหมดอยู่ในรูปแบบที่โปร่งใส เปิดเผย และเปิดกว้างต่อสาธารณชนชาวพุทธทั่วไป

สำหรับผู้ที่เห็นความสำคัญของพุทธวจน และมีความประสงค์ที่จะดำรงพระสัทธรรมให้ตั้งมั่น ด้วยวิธีของพระพุทธเจ้า สามารถสนับสนุนการดำเนินการตรงนี้ได้ด้วยวิธีง่ายๆ นั่นคือ **เข้ามาใส่ใจศึกษาพุทธวจน และนำไปใช้ปฏิบัติด้วยตนเอง** เมื่อรู้ประจักษ์ เห็นได้ด้วยตนแล้ว ว่ามรรควิธีที่ได้จากการทำความเข้าใจ โดยใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นนั้น นำไปสู่ความเห็นที่ถูกต้อง ในหลักธรรมอันสอดคล้องเป็นเหตุเป็นผล และเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว กระทั่งได้ผลตามจริง ทำให้เกิดมีจิตศรัทธา ในการช่วยเผยแพร่ขยายสื่อพุทธวจน เพียงเท่านี้ คุณก็คือหนึ่งหน่วยในขบวน "พุทธโฆษณ์" แล้ว

นี่คือเจตนารมณ์ของมูลนิธิพุทธโฆษณ์ นั่นคือเป็น**มูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธวจน**

ผู้ที่สนใจรับสื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน เพื่อไปใช้ศึกษาส่วนตัว
หรือนำไปแจกเป็นธรรมทาน แก่พ่อแม่พี่น้อง ญาติ หรือเพื่อน
สามารถมารับได้ฟรี ที่วัดนาป่าพง
หรือตามที่พระอาจารย์คึกฤทธิ์ได้รับนิมนต์ไปแสดงธรรมนอกสถานที่

สำหรับรายละเอียดกิจธรรมต่าง ๆ ภายใต้เครือข่ายพุทธวจนโดยวัดนาป่าพง ค้นหาข้อมูลได้จาก

www.buddhakos.org หรือ **www.watnapp.com**

หากมีความจำนงที่จะรับไปแจกเป็นธรรมทานในจำนวนหลายสิบชุด
ขอความกรุณาแจ้งความจำนงได้ที่

มูลนิธิพุทธโฆษณ์
ประสานงานและเผยแผ่ : เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗
ถนนเลียบคลอง ๑๐ ฝั่งตะวันออก
ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๕๐
โทรศัพท์ ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔, ๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘, ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑
โทรสาร ๐ ๒๑๕๙ ๐๕๒๕-๖
เว็บไซต์ : www.buddhakos.org   อีเมล์ : info@buddhakos.org

สนับสนุนการเผยแผ่พุทธวจนได้ที่
ชื่อบัญชี “มูลนิธิพุทธโฆษณ์” ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขา คลอง ๑๐ (ธัญบุรี)
ประเภท บัญชีออมทรัพย์ เลขที่บัญชี ๓๑๘-๒-๔๗๔๖๑-๐

ขอกราบขอบพระคุณแด่

พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล และคณะสงฆ์วัดนาป่าพง

ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการจัดทำหนังสือเล่มนี้

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน

โดย พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ได้ที่

เว็บไซต์

- http://www.watnapp.com : หนังสือ และสื่อธรรมะ บนอินเทอร์เน็ต
- http://media.watnapahpong.org : ศูนย์บริการมัลติมีเดียวัดนาป่าพง
- http://www.buddha-net.com : เครือข่ายพุทธวจน
- http://etipitaka.com : โปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน
- http://www.watnapahpong.com : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- http://www.buddhakos.org : มูลนิธิพุทธโฆษณ์
- http://www.buddhawajanafund.org : มูลนิธิพุทธวจน
- http://www.ratana5.com : พุทธวจนสมาคม
- http://www.buddhawajana-training.com : ศูนย์ปฏิบัติพุทธวจน
- http://www.buddhawaj.org : ฐานข้อมูลพระสูตรออนไลน์, เสียงอ่านพุทธวจน
- http://www.buddhaoat.org : กลุ่มผู้สนับสนุนการเผยแผ่พุทธวจน

ดาวน์โหลดโปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน (E-Tipitaka)

สำหรับคอมพิวเตอร์

- ระบบปฏิบัติการ Windows, Macintosh, Linux
  http://etipitaka.com/download หรือ รับแผ่นโปรแกรมได้ที่วัดนาป่าพง

สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka

ดาวน์โหลดโปรแกรมพุทธวจน (Buddhawajana)

เฉพาะสำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana

วิทยุ

- คลื่น ส.ว.พ. FM ๙๑.๐ MHz ทุกวันพระ เวลา ๑๗.๔๐ น.

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ (บาลีสยามรัฐ)

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง (ไทยสยามรัฐ)

หนังสือธรรมโฆษณ์ ชุดจากพระโอษฐ์

(ผลงานแปลพุทธวจน โดยท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองตำราคณะธรรมทาน)

ร่วมจัดทำโดย

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง (กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจนหมวดธรรม), คณะศิษย์วัดนาป่าพง,
กลุ่มศิษย์ตถาคต, กลุ่มสมณะศากยะปุตติยะ, กลุ่มธรรมะสีขาว,
กลุ่มพุทธบริษัทศากยบุตร, กลุ่มพุทธโอษฐ์, กลุ่มชวนม่วนธรรม,
กลุ่มละนันทิ, กลุ่มพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินบริษัทการบินไทย,
กลุ่มมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่,
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สำนักงานการศึกษาต่อเนื่อง,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (องครักษ์)
ชมรมวิศวกรความรู้เพื่อสังคม, ชมรมพุทธวจนอุดรธานี, ชมรมธรรมปรีดา,
ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี,
กองอำนวยการสถานพักผ่อน กรมพลาธิการทหารบก (บางปู),
บจก. สยามคูโบต้า คอร์ปอเรชั่น, บจก. ดาต้าโปรดักส์, บจก. 3M ประเทศไทย,
บจก. บางไทรไฟเบอร์บอร์ด, บจก. เอ็นอีซี โทคิน อิเล็กทรอนิกส์ (ประเทศไทย),
บจก. สยามรักษ์, บจก. เซเว่นสเต็ปส์, บจก. เมคเทค, บจก. ไดเวอร์ส เคมีคอลส์,
บจก. ห้างพระจันทร์โอสถ, บจก.สมสุข สหภัทรสตีลล์, บจก.ทองแป้น,
บจก. สมาย คอนเทนเนอร์ อุตสาหกรรม, บจก. อี.ซี.ที. ซิสเต็ม, บจก. อี.ซี.ที. เอ็นจิเนียริ่ง,
บจก. อี.ซี.ที. ซัพพลาย, บจก. อี.ซี.ที อินเตอร์เนชั่นแนล, บจก. อี.ซี.ที. โปรเฟสชั่นแนล,
บจก. คอร์โดมา อินเตอร์เนชั่นแนล, บมจ. ณุศาศิริ, หจก. อินเตอร์ คิด,
สถานกายภาพบำบัด คิดดีคลินิค, ร้านต้นมะขามช่างทอง,
ร้านเสบียงบุญ, บ้านเมตตาเรสซิเด้นท์, บ้านพุทธวัจน์

แผนที่วัดนาป่าพง

ลงสะพานคลอง ๑๐ ไปยูเทิร์นแรกมา
แล้วเลี้ยวซ้ายก่อนขึ้นสะพาน

แนวทิวสน

วัดนาป่าพง

โทรศัพท์ ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑,
๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๔,
๐๘ ๘๔๙๔ ๘๐๘๓,
๐๘ ๖๕๕๒ ๒๔๕๙

ลงสะพานคลอง ๑๐
เลี้ยวซ้ายคอสะพาน

ฟิวเจอร์ปาร์ค
วัดชุมแก้ว
ธ.ไทยพาณิชย์
ถนนรังสิต - องครักษ์
ไปนครนายก
5 ก.ม.
7 ก.ม.
ไปคลอง 16
ตลาดสี่มุมเมือง
ถนนวิภาวดี
ถนนวงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันออก
สนามกีฬาธูปะเตมีย์
ถนนลำลูกกา
กรมการปกครอง
ถนนพหลโยธิน
ถนนวัชรพล
ถนนมิตรไมตรี
สนามบินดอนเมือง
ทิศ

๑๐ พระสูตรของความสำคัญ ที่ชาวพุทธต้องศึกษา แต่คำสอนจากพระพุทธเจ้า เท่านั้น

ผ่านมา ๒,๕๐๐ กว่าปี
คำสอนทางพระพุทธศาสนาเกิดความหลากหลายมากขึ้น
มีสำนักต่างๆ มากมาย ซึ่งแต่ละหมู่คณะก็มีความเห็นของตน
หามาตรฐานไม่ได้ แม้จะกล่าวในเรื่องเดียวกัน
ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่สมบูรณ์
แล้วเราควรเชื่อและปฏิบัติตามใคร?
ลองพิจารณาหาคำตอบง่ายๆ ได้จาก ๑๐ พระสูตร
ซึ่งพระตถาคตทรงเตือนเอาไว้
แล้วตรัสบอกวิธีป้องกันและแก้ไขเหตุเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้.
ขอเชิญมาตอบตัวเองกันเถอะว่า ถึงเวลาแล้วหรือยัง?
ที่พุทธบริษัทจะมีมาตรฐานเพียงหนึ่งเดียว คือ “พุทธวจน” ธรรมวินัย
จากองค์พระสังฆบิดาอันวิญญูชนพึงปฏิบัติและรู้ตามได้เฉพาะตน ดังนี้.

๑.พระองค์ทรงสามารถกำหนดสมาธิ เมื่อจะพูด ทุกถ้อยคำจึงไม่ผิดพลาด

-บาลี มู. ม. ๑๒/๔๕๘/๔๓๐.

อัคคิเวสนะ! เรานั้นหรือ จำเดิมแต่เริ่มแสดง กระทั่งคำสุดท้ายแห่งการกล่าวเรื่องนั้นๆ ย่อม**ตั้งไว้ซึ่งจิตในสมาธินิมิตอันเป็นภายในโดยแท้ ให้จิตดำรงอยู่ ให้จิตตั้งมั่นอยู่ กระทำให้มีจิตเป็นเอก** ดังเช่นที่คนทั้งหลายเคยได้ยินว่าเรากระทำอยู่เป็นประจำ ดังนี้.

๒.แต่ละคำพูดเป็นอกาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดกาลเวลา

-บาลี มู. ม. ๑๒/๔๘๕/๔๕๑.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอทั้งหลายเป็นผู้ที่เรานำไปแล้วด้วยธรรมนี้ อันเป็น**ธรรมที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง** (สนฺทิฏฺฐิโก) **เป็นธรรมให้ผลไม่จำกัดกาล** (อกาลิโก) **เป็นธรรมที่ควรเรียกกันมาดู** (เอหิปสฺสิโก) **ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว** (โอปนยิโก) **อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน** (ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ).

๓.คำพูดที่พูดมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้นั้น สอดรับไม่ขัดแย้งกัน

-บาลี อิติวุ. ขุ. ๒๕/๓๒๑/๒๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย! นับตั้งแต่ราตรี ที่ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ จนกระทั่งถึงราตรีที่ตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ตลอดเวลาระหว่างนั้น ตถาคตได้กล่าวสอน พร่ำสอน แสดงออก ซึ่งถ้อยคำใด **ถ้อยคำเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเข้ากันได้โดยประการเดียวทั้งสิ้น** ไม่แย้งกันเป็นประการอื่นเลย.

๔.ทรงบอกเหตุแห่งความอันตรธานของคำสอนเปรียบด้วยกลองศึก

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๓๑๑/๖๗๒-๓.

ภิกษุทั้งหลาย! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว กลองศึกของกษัตริย์พวกทสารหะ เรียกว่า อานกะ มีอยู่ เมื่อกลองอานกะนี้ มีแผลแตกหรือลิ พวกกษัตริย์ทสารหะได้หาเนื้อไม้อื่นทำเป็นลิ่ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกคราวไป). ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้น นานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่งเนื้อไม้เดิมของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! ฉันใดก็ฉันนั้น ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย สุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้น

มากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยหูฟัง จักไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วนสุตตันตะเหล่าใดที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักฟังด้วยดี จักเงี่ยหูฟัง จักตั้งจิต เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียนไป.

ภิกษุทั้งหลาย! ความอันตรธานของสุตตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

๕.ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น

-บาลี ทุก. อํ. ๒๐/๙๑-๙๒/๒๙๒.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้ สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย! ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ **ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา** เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ไต่ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร มีความหมายกี่นัย” ดังนี้ ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้ ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้ ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทชื่อ อุกกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินีตา** เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุตตันตะทั้งหลาย อันเป็นตถาคตภาษิต (ตถาคตภาสิตา) อันลึกซึ้ง (คมฺภีรา) มีอรรถอันลึกซึ้ง (คมฺภีรตฺถา) เป็นโลกุตตระ (โลกุตฺตรา) ประกอบด้วยเรื่องสุญญตา (สุญฺญตปฏิสํยุตฺตา) อันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านี้มากล่าวอยู่

พวกเธอย่อมฟังด้วยดี เงี่ยหูฟัง ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และสำคัญไปว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน พวกเธอเล่าเรียนธรรมอันกวีแต่งใหม่นั้นแล้ว ก็ไม่สอบถามซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้น เปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยไม่ได้ ไม่หงายของที่คว่ำอยู่ให้หงายขึ้นได้ ไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า **อุกกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินีตา.**

ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทชื่อ ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา** เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุตตันตะทั้งหลาย ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก อันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วน **สุตตันตะเหล่าใด อันเป็นตถาคตภาษิต อันลึกซึ้ง มีอรรถอันลึกซึ้ง เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านี้ มากล่าวอยู่ พวก**

เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมเข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ควรศึกษาเล่าเรียน พวกเธอเล่าเรียนธรรมที่เป็นตถาคตภาษิตนั้นแล้ว ก็สอบถามซึ่งกันและกัน ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถะเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้นเปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยได้ หงายของที่คว่ำอยู่ให้หงายขึ้นได้ บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า **ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา.**

ภิกษุทั้งหลาย! เหล่านี้แลบริษัท ๒ จำพวกนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทที่เลิศในบรรดาบริษัททั้งสองพวกนั้น คือ บริษัทปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา** (บริษัทที่อาศัยการสอบสวนทบทวนกันเอาเองเป็นเครื่องนำไป ไม่อาศัยความเชื่อจากบุคคลภายนอกเป็นเครื่องนำไป) แล.

๖.ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือตัดทอนสิ่งที่บัญญัติไว้

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๙๐/๗๐.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมาทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้วอย่างเคร่งครัด** อยู่เพียงใด ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

๗.สำนึกเสมอว่าตนเองเป็นเพียงผู้เดินตามพระองค์เท่านั้น ถึงแม้จะเป็นอรหันต์ผู้เลิศทางปัญญาก็ตาม

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๘๒/๑๒๖.

ภิกษุทั้งหลาย! **ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ได้ทำมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น** ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครรู้ให้มีคนรู้ ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครกล่าวให้เป็นมรรคที่กล่าวกันแล้ว **ตถาคตเป็นผู้รู้มรรค** (มคฺคญฺญู) **เป็นผู้รู้แจ้งมรรค** (มคฺควิทู) **เป็นผู้ฉลาดในมรรค** (มคฺคโกวิโท). ภิกษุทั้งหลาย! **ส่วนสาวกทั้งหลายในกาลนี้ เป็นผู้เดินตามมรรค** (มคฺคานุคา) **เป็นผู้ตามมาในภายหลัง.**

ภิกษุทั้งหลาย! นี้แล เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน ระหว่างตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ กับภิกษุผู้ปัญญาวิมุตติ.

๘.ตรัสไว้ว่าให้ทรงจำบทพยัญชนะและคำอธิบายอย่างถูกต้อง พร้อมขยันถ่ายทอดบอกสอนกันต่อไป

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๙๗/๑๖๐.

ภิกษุทั้งหลาย! **พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกันมาถูก ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กันก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น.** ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น มูลกรณีที่หนึ่ง ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหุสูต คล่องแคล่ว ในหลักพระพุทธวจน ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) **พวกภิกษุเหล่านั้นเอาใจใส่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่นๆ** เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาดผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป. ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น **มูลกรณีที่สาม** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

*** ในที่นี้ยกมา ๒ นัยยะ จาก ๔ นัยยะ ของมูลเหตุสี่ประการ ที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป

๙. ทรงบอกวิธีแก้ไขความผิดเพี้ยนในคำสอน

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๔๔/๑๑๓-๖.

๑. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ! ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๒. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปาโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๓. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมาก เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า "นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...

๔. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่ง เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า "นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...

เธอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงสอบสวนลงในพระสูตร เทียบเคียงดูในวินัย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ไม่ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า "นี้มิใช่พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด" **เธอทั้งหลาย พึงทิ้งคำนั้นเสีย**

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า "นี้เป็นพระดำรัส ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนั้นรับมาด้วยดี" เธอทั้งหลาย พึงจำมหาปเทส... นี้ไว้.

๑๐. ทรงตรัสแก่พระอานนท์ ให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสไว้เป็นศาสดาแทนต่อไป

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๗๘/๑๔๑.
-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.
-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๑๗/๗๔๐.

อานนท์! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า 'ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปเสียแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา' ดังนี้. อานนท์! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น. อานนท์! **ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.**

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตาม จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่. **อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา ภิกษุพวกนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.**

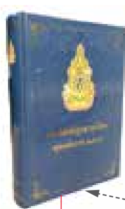
อานนท์! ความขาดสูญแห่งกัลยาณวัตรนี้ มีในยุคแห่งบุรุษใด บุรุษนั้นชื่อว่า เป็นบุรุษคนสุดท้ายแห่งบุรุษทั้งหลาย... เราขอกล่าวย้ำกะเธอว่า... **เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย.**

เธอทั้งหลายอย่าเป็น
บุรุษคนสุดท้าย
ของเราเลย

-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาเถรสมาคม
ภาษาไทย **45** เล่ม
พ.ศ. **2549**

พระไตรปิฎก
ฉบับมหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย **91** เล่ม
พ.ศ. **2525**

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาจุฬาลงกรณ์-
ราชวิทยาลัย **45** เล่ม
พ.ศ. **2535**

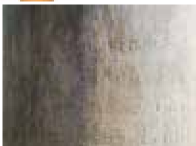
งานแปล พระไตรปิฎก
ชุดจากพระโอษฐ์ **5** เล่ม
โดยพุทธทาสภิกขุ
พ.ศ. **2521**

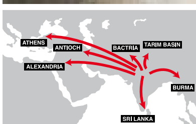

ลำดับการสืบทอดพุทธวจน

เสาหินอโศก
(อินเดีย)
พ.ศ. **234**

จารึกใบลาน
(อัฟกานิสถาน)
พ.ศ. **1000**

ศิลาจารึก
(ประเทศไทย)
พ.ศ. **1200 -1400**

พ.ศ. 1
พ.ศ. 234
พ.ศ. 500
พ.ศ. 1000
พ.ศ. 1250
พ.ศ. 1400
พ.ศ. 1500

พุทธวจน-ปิฎก-ธรรม

พ.ศ. 2553

พ.ศ. 2555

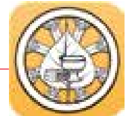
พุทธวจนปิฎก 33 เล่ม

พระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ.๑๑๒ สมัยรัชกาลที่ ๕ พ.ศ. 2436

\+

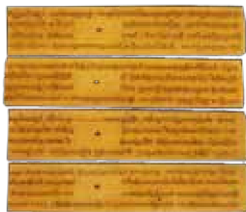
พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ ภาษาบาลี อักขระสยาม พ.ศ. 2468

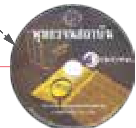
พุทธวจน APP

E-TIPITAKA APP

คัมภีร์ใบลาน อักขระขอม สมัยรัชกาลที่ ๑ พ.ศ. 2331

พระไตรปิฎก Digital

พ.ศ. 2000

พ.ศ. 2331

พ.ศ. 2436

พ.ศ. 2500

พ.ศ. 2555

พ.ศ. 3000

เพราะจิตหลุดพ้นแล้ว
จึงดำรงอยู่
เพราะดำรงอยู่
จึงยินดีร่าเริงด้วยดี
เพราะยินดีร่าเริงด้วยดี
จึงไม่หวาดสะดุ้ง
เมื่อไม่หวาดสะดุ้ง
ย่อมปรินิพพานเฉพาะตนนั่นเทียว.

–บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๕๗/๙๓.

เมื่อ “เธอ” ไม่มี !

พาหิยะ ! เมื่อใด เธอเห็นรูปแล้ว สักว่าเห็น ได้ฟังเสียงแล้ว สักว่าฟัง
ได้กลิ่น ลิ้มรส สัมผัสทางผิวกาย ก็สักว่า ดม ลิ้ม สัมผัส
ได้รู้แจ้งธรรมารมณ์ ก็สักว่าได้รู้แจ้งแล้ว
เมื่อนั้น “เธอ” จักไม่มี.

เมื่อใด “เธอ” ไม่มี
เมื่อนั้นเธอก็ไม่ปรากฏในโลกนี้
ไม่ปรากฏในโลกอื่น
ไม่ปรากฏในระหว่างโลกทั้งสอง
นั่นแหละ คือที่สุดแห่งทุกข์ละ.

-บาลี มหา.ที. ๑๐/๑๗๘/๑๔๑. , -บาลี อุ. ขุ. ๒๕/๘๓/๔๙.

สำหรับผู้ต้องการปฏิบัติธรรม ติดต่อได้ที่ ศูนย์ปฏิบัติพุทธวจน (Buddhawajana Training Center)
โทรศัพท์ ๐๙ ๒๙๑๒ ๓๖๕๗, ๐๙ ๒๙๑๒ ๓๗๒๑, ๐๙ ๒๙๑๒ ๓๔๗๑

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน โดยพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ได้ที่
www.buddhakos.org | media.watnapahpong.org | www.watnapp.com | www.buddhawajanafund.org
คลื่น ส.ว.พ. FM 91.0 MHz ทุกวันพระ เวลา 17.40 น.

